

XIX. évfolyam, II. szám
2022. július

LASSI LAUVÉ

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa



MÁSODKORI MULATSÁG



BEKÖSZÖNŐ

Két évtized! Idén június 16-án lett húszéves a Magyar Tolkien Társaság, és a *Lassi Laurië* sem marad ki a nosztalgiahullámból: három élménybeszámolót is közlünk a jubileumi rendezvénysorozatról, egy rendhagyó körinterjúban szemezgetünk két évtized emtétés élményeiből, egy régi táborig mesterdarabot választottunk az Irodalom rovatba, és még egy MTT-történeti kvizzel is készültünk.

A másik aktuális téma persze az Amazon-féle *A Gyűrűk Ura: A Hatalom Gyűrűi* sorozat, amely többévtényi titkolózás és találgatás után most szeptemberben kerül a képernyőkre. A várható másodkori tematikához kapcsolódott idén tavasszal a Tolkien Nap, és így Ayr númeri érdekességekről szóló előadása: a Tanulmányok rovatban ennek írásos változatát olvashatjátok, továbbá egy cikkfordítást, amelynek szintén a sorozat adta az apropóját. Az adaptációk jogi hátterét pedig Gandalf foglalta össze számunkra a Kisokosban.

Nemcsak az egyesület ünnepel kerek születésnapot, de októberben lesz a huszadik évfordulója az első *Lassi Laurië* megjelenésének is: igyekszünk készülni majd valamilyen meglepetéssel erre az alkalomra, érdemes figyelni a Facebook-oldalunkat.

Furcsa belegondolni, hogy ebből a húsz évből ötöt, harmincegy számból tizenegyet már a mi vezetésünk alatt élt meg a kiadvány. Ezen belül is sokadik szám készül a mostani csapattal, melynek tagjai hozzánk hasonlóan tartós lelkesedéssel vetették bele magukat nemcsak a szerkesztői, de a szerzői feladatokba is: egyikük nevével sem csak az impresszumban találkozhattok. Ezért egyfelől nagyon hálásak vagyunk (akárcsak a jó hangulatú szerkesztőségi megbeszélésekért), másfelől ennél csak az lenne még jobb, ha legközelebb az derülne ki, hogy sajnos már csak egy következő számban férnek el az írásaik, mert annyi jó cikket kaptunk új szerzőktől!

Szonja & Metaflora

TARTALOM

KRÓNIKA

2022. január–június 3

BESZÁMOLÓK

Kreatív Klub – Tásfavarrás • Göncz100 emlékest 4
Egy másodkori mulatságról – Tolkien Nap 2022 5
Post-Apocalyptic Party • Az MTT 2022. évi díjazottjai 6
TLV – egy verseny, ami rávett, hogy írjak róla 7
Boldog születésnapot, Magyar Tolkien Társaság! 8
Hol voltál 2002. VI.16-án? • Egy feledhetetlen kaland 9

TANULMÁNYOK

Táncoló medvék és egyéb númeri érdekességek 10
Tényleg rasszista volt Tolkien? 14

NYELVÉSZ

Akár a csákányok csattogása – a khuzdul nyelv 16

INTERJÚ

Jól hangzó fordítások 20
Húsz év, húsz emlék 23

TALÁNYOK

Eszperente rejtelmek • Mennyire emlékszel? 26

AJÁNLO

Utazás és bukás: Középfölde és Valinor között 27
Újabb kalandok Eriadorban 28
Északi hobbitmesék 29
Kártyákkal a Homály ellen 31

IRODALOM

Rían és Morwen 33
Köszöntővers-pályázat 34

MEGEMLÉKEZÉS

Priscilla Tolkien (1929–2022) 35

KISOKOS

Akik Tolkien-adaptációkat készíthetnek 36



Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2022

Székhely: 1203 Budapest, Török Flóris u. 19. □ **Felelős kiadó:** Deák Adrienn, Mikesey Anna, Sági Kiss Dániel

Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ **Rendelés:** lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra (Metaflora), Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Szerkesztőség: Bartók Nagy Tamás (Toma), Csermely Szilárd, Derényi Róbert (Lóbelt), Forgács Máté (Hirannor Luinthôn), Karakas Dániel, Pálfi Botond (Tindómë) □ **Lektor:** Barna Bálint (Gandalf)

Tördelés: Selmeczi Szonja □ **Design:** Szerján Krisztina □ **Tengwar font:** Parmaite by Måns Björkman

Címlapkép: Zsided Barbara (Bari) □ **Borítók:** TLV: Renzo Caimotto (Daeron Vardamir), Paola Fallabrini (Alagos Calen), Kostyál Zsigmond (Sú) • Másodkori Multság: Kálmán Dániel (Ben), Kostyál Zsigmond (Sú) • MTT20: Kostyál Zsigmond (Sú), Rác Lilian, Nikos Themelis (Eomer) • A borítómontázsokat szerkesztette: Bartók Nagy Tamás

Nyomta: Raszter Nyomda • HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) • HU ISSN 2560-1598 (online)

WHAT'S ON-TIMELINE	3
A quick overview of Hungarian Tolkien Society events and other news from January to June.	
WHAT'S ON-STORIES	4
Short accounts of various programmes: a Creative Club event for sewing your own textile tote bag; a commemoration on the 100th birth anniversary of Árpád Göncz; our first hybrid Tolkien Day with online lectures and offline activities; the Post-Apocalyptic Party in April instead of the usual Carnival Ball in February; the Tolkien Mailing Competition; and our four-day-long celebration of the 20th anniversary of our Society with a conference, lectures, pub quiz, concert, campfire, games, dances and stage night. The last report by our guests from the Greek Tolkien Society can be read on our website in English.	
TOLKIEN STUDIES	
<i>Dancing bears and other curiosities from Númenor</i>	10
This article is a written version of the presentation at our Tolkien Day this year, which collects various interesting facts and some abandoned ideas about Númenor from <i>Unfinished Tales</i> and <i>The Nature of Middle-earth</i> .	
<i>Was Tolkien really racist?</i>	14
The Hungarian translation of Dimitra Fimi's award-winning paper, originally published in <i>The Conversation</i> in 2018.	
LANGUAGES & LETTERS	
<i>Like the Clatter of Pickaxes: The Khuzdul Language</i>	16
This article summarizes the little information we have about the language of the Dwarves.	
INTERVIEW	
<i>Translations Should Sound Well</i>	20
Judit Gálvölgyi is the Hungarian translator of <i>The Silmarillion</i> (1991), <i>The Children of Húrin</i> (2008) and <i>The Fall of Gondolin</i> (2019). In this interview she talked about her first job at the circus, her love for Middle-earth, and the most annoying books she had to translate.	
<i>20 years, 20 members, 20 stories</i>	23
For the 20th anniversary we have asked 20 members of our community who found their way to us each in another year, to choose and answer one from a long list of questions like "Which was the first photograph taken of you with us?" or "Which was your favourite summer camp stage role?"	
RIDDLES	26
This time our second quiz is not about Middle-earth, but rather the history of our own Society. The first one is a common crossword puzzle where definitions use no other vowel but "e".	
REVIEWS	27
Milán Vágusz reviews the Hungarian translation of <i>The Lost Road and Other Writings</i> . Szonja Selmeczi introduces two TV film series (one Finnish and one Swedish), both inspired by <i>The Lord of the Rings</i> . Bálint Barna familiarizes us with the second edition of the roleplaying game called <i>The One Ring</i> . Szilárd Csermely examines <i>The Lord of the Rings: The Living Card Game</i> .	
LITERATURE	33
<i>Rían and Morwen</i> is a scene by Zsuzsanna Ürmössy written in our summer camp of 2009 which shows the two women preparing to their weddings in a very different, but equally characteristic mood: Rían vows not to live on without her husband, and Morwen, to stay strong, whatever comes.	
IN MEMORIAM	35
This section is devoted to the memory of Priscilla Mary Anne Reuel Tolkien (1929–2022).	
BEGINNER'S GUIDE TO TOLKIEN	
<i>Who can make Tolkien adaptations?</i>	36
A summary of the complex history of <i>The Hobbit</i> and <i>The Lord of the Rings</i> adaptation rights and licenses.	

2022. JANUÁR–JÚNIUS

Írta: Forgács Máté (Hirannor Luinthôn)

Tél

Idén január 3-án is megemlékeztünk a **Professzor születésének évfordulójáról**, sajnos csak online koccintás keretében. Január 15-én a **Kreatív Klub** résztvevői megismerkedhettek a táskavarrás fortélyjaival. A hónap végén a Társaság online **közgyűlést** tartott, melynek keretében megerősítettük az MTT Születésnap szervezésére kiadott megbízást, és megszavaztuk, hogy az egyesület szerződést kössön Deák Adrienn társelnökkel a terminológiai ellenőrzésekhez kapcsolódóan. Február 10-én volt **Göncz Árpád születésének 100. évfordulója**, ennek kapcsán Füzessy Tamás számos megemlékezésen képviselte az egyesületet.

Tavaszi

Március 25-én világszerte megrendezésre került a **Tolkien-olvasás napja**, melynek témája ezúttal a szerelem és barátság volt. A korábbi igényfelmérésnek megfelelően a **Tolkien Napot** is ehhez a jeles naphoz kapcsolódva, a következő hétvégére szerveztük, részben online, részben személyes programokkal. Az élő eseményeknek a Derkovits Gyula Általános Iskola főépülete, a varázslatos Zselénzkykastély adott otthont. A Tolkien Nap résztvevői rövid videót is rögzítettek a szintén ebben az évben húszéves Görög Tolkien Társaság köszöntésére.

Idén elmaradt a szokásos farsangi bál, de áprilisban egy **posztapokaliptikus parti** kárpótolt bennünket. A rákövetkező pénteken táborúzzal ünnepelhettük **Beltaine** előestéjét a kecske-hegyi kőfejtőben. Május 22-én online **szervezőképzés** volt, mely során az Instagram és más közösségi média felületek optimális használatáról tanulhattak a résztvevők.

A **XVI. Tolkien Levelező Verseny** keretében két csapatos és két egyéni kategóriában mérhették össze tudásukat a versenyzők. Szeptembertől ápriliséig öt levelező fordulóra került sor. Május 20-án volt a nemzetközi quendi kategória online záróeseménye Microsoft Teamsen. Május 28-án a Derkovits Gyula Általános Iskolában a hobbit és a dúnadan kategória döntője, valamint az egyéni szuperdöntő, másnap a Café Zsivágóban pedig a nolda kategória döntője zajlott le. Szintén május 29-én volt a Társaság **tavaszi közgyűlése**, ahol megalapítottuk a jubileumi Mallorn-díjat.

Tavasszal folytatódtak a **Tolkien Akadémia** előadásai, kilenc keddi estén át ismerhettük meg Középfölde világát és annak hátterét. A **kószák** sem tétlenkedtek ebben a

félévben, hanem bebarangolták többek között a Visegrádi-hegység rétjeit, a Malom-patak völgyét, a Király-völgyet, felkapaszkodtak a Nagy-Kopaszra és a Nagy-Gallára, bejárták Szontágh Ottó és a Tótok útját, felfedezték a Visegrádi Palota rejtett kincseit, és tovább rótták a kilométereket az Országos Kéktúrán három többnapos és egy egynapos túra keretében Mályinkától Hollóköig, Beleriand térképén nagyjából Estoladtól Menegrothig.

Nyár

Június 23. és 26. között nagyszabású rendezvénysorozattal ünnepeltük a Magyar Tolkien Társaság alapításának **20. évfordulóját**, mely pub estéből, a *Mitosz, fantázia, irodalom* című VI. Nemzetközi Tolkien Konferenciából, szabadegyetemből, kiállításból, táncból, születésnapi buliból, színpadi estből és számos kisebb napközbeni programból állt, és a szokásos **Líthast** is magába foglalta. A konferencián tizenhét hazai és külföldi Tolkien-kutató tartott előadást, a kiemelt előadók Verlyn Flieger és Füzessy Tamás voltak. A színpadi esten került bemutatásra a *A Gyűrű Útja* táncelőadás és Ürmössy Zsuzsanna *A noldák éke* című színdarabja.

Június végén a Bodleian Könyvtár jóvoltából napvilágot látott egy esszékötet Christopher Tolkien emlékére *Great Tales Never End* címmel.

Jövő

Július végén, augusztus elején kerül sor az MTT hagyományos **nyári táborára**. Ebben az évben is a Sástó partján ismerkedhetnek meg a résztvevők a rohirok történetével.

Augusztus 19-én Tolkien-kéziratokat bemutató kiállítás nyílik a Haggerty Museum of Artban. Szeptember 2-án láthatjuk *A Gyűrűk Ura: A Hatalom Gyűrűi* című új sorozat első epizódját. Októberben jelenik meg magyarul a Középfölde Históriaja sorozat hatodik, *A Gyűrűk Ura* történetének első kötete, *A Homály visszatér* a Helikon Kiadó gondozásában. A Középfölde Históriaja lengyel kiadásának első kötete várhatóan szeptemberben érkezik, és három év alatt tervezik kiadni mind a tizenkét részt, illetve bejelentették, hogy októberre a *The Nature of Middle-Earth* lengyel fordítását is kiadják. Novemberben jelenik meg a Brian Sibley által szerkesztett *The Fall of Númenor*, mely Tolkien másodikkal kapcsolatos írásait gyűjti össze. A Warner Brothers és a New Line Cinema animációs filmje, a *The Lord Of The Rings: The War Of The Rohirrim* várhatóan 2024 áprilisában kerül a mozikba.

KREATÍV KLUB – TÁSKAVARRÁS

2022. január 15.

Írta: Bélteki Dorka (MorDorka)

Szuper ötletnek tartom a kreatív klub kezdeményezést. Egyrészt, mert remek érzés közösen alkotni, új dolgokat tanulni. Másrészt egy kiváló lehetőség arra is, hogy „bepótolod” azt a műhelyfoglalkozást, amiről KÖMT-ön lemaradtál, mert sajnos még csak sejt szinten tudsz osztódni, így nehézkes egy időben két helyen lenni. Ugyan használtam már korábban varrógépet, önállóan tábori köpenyek beszegésénél eddig nem igazán jutottam tovább. De a tapasztalat hiánya egyáltalán nem volt probléma. Éogil, aki a foglalkozást vezette, mindent lépésről lépésre megmutatott és elmagyarázott. Elmondta, hogy mit, mennyit és hol érdemes beszerezni – így sem volt egyszerű a választás,

nagyon szép volt minden textil! Miután végre kiszabtuk az anyagokat, Éogil megmutatta, hogy hol tűzzük össze, hol varrjuk össze őket, hogy szép legyen. Ez egy kicsit trükkös volt, ki-be kellett fordítani az anyagot, behajtani a csücskét, itt-ott vasalni, és persze nagyon odafigyelni arra, hogy mit mi után csinálsz. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy messze a legnehezebb feladat az volt, hogy előbb találjuk meg az elgurult gombostűket, mint a szobában cirkáló másfél éves Tökmag. Végül lassan, de biztosan elkészültünk. Úgy éreztem, hogy nekem van a legeslegszebb új táskám a világon – ez persze nem igaz, a többieké is legalább ennyire szép lett!

A BUDAVÁRI ÖNKORMÁNYZAT GÖNCZI 100 EMLÉKESTJÉN JÁRTUNK

2022. február 10.

Írta: Deák Adrienn (Pillangó)

Társaságunk tiszteletbeli elnöke, A *Gyűrűk Ura* fordítója, Göncz Árpád idén lenne kerekén 100 éves. E jeles születésnapról természetesen sokan megemlékeztek idén, és néhány rendezvényre mi is meghívást kaptunk. Ezek egyike volt február 10-én a Budavári Önkormányzat által szervezett emlékest, melyen a kerekasztal-beszélgetés résztvevőjeként az MTT képviseletében jelen volt Füzessy Tamás, valamint hallgatóként Sági Kiss Dániel és jómagam. A meghívást a közösségünk egy régi tagjától, Szász Zsombortól kaptuk.

Némi hivatalos megnyitó és köszöntő után elkezdődött a beszélgetés Göncz Árpádról és az életéről, munkásságáról. A résztvevők Kőszeg Ferenc (SZDSZ alapító), Fried István (irodalomtörténész), V. Naszályi Márta (budavári polgármester), Gulyás András (a Göncz Árpád Alapítvány kuratóriumi elnöke), Demszky Gábor (Budapest volt főpolgármestere), Füzessy Tamás (irodalomtörténészként bemutatva) és Benedek Márton (Göncz Árpád unokája) voltak, továbbá közreműködtek Molnár Piroska és Nagy Zsolt színművészek, akik Göncz műveiből és fordításaiból tartottak felolvasást.

A beszélgetők egy színpadon foglaltak helyet, a közönséggel szemben egymás mellett, ami eleinte nagyon mesterkéltnek hatott a nézők szemszögéből, de a Göncz Árpádról elmesélt történeteik és gondolataik hamar melegséggel és kedvességgel töltötték meg a termet. Természetesen minden anekdota a köztársasági elnök erényeit és az általa képviselt értékeket méltatta, mégis emberközelibb lett az egész, ahogy kibontakozott előttünk az

elhivatott, humánus, törődő és céltudatos „Árpi bácsi” alakja. Benedek Márton arról beszélt, hogy nagyapja minden helyzetben meg tudta találni az erkölcsileg helyes megoldást, Demszky Gábor pedig arról, hogy milyen ritka kincs az, amikor valaki a kultúra világából (vagyis mint író és műfordító) érkezik a politikába, és sikerrel alkalmazza mindazt, amit onnan hozott.

Füzessy Tamás A *Gyűrűk Ura* fordításainak körülményeiről beszélt, és a fordítási teljesítményt méltatta, amivel Göncz Árpád az eredeti szöveg kissé archaizáló stílusát megtartva, egy szinte lírai réteggel gazdagítva alapozta meg a könyv magyar szövegét, és ezzel nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Tolkien művei ekkora népszerűsége tettek szert Magyarországon. A beszélgetés résztvevői közül a személyes kedvencem Fried István irodalomtörténész volt, aki a maga 87 évével a legidősebb meghívottja volt a kerekasztal-beszélgetésnek. Amint az ő témájára terelődött a diskurzus, felpattant, és kiállt a közönség elé, és ahogy elkezdett Göncz Árpád írói munkásságáról beszélni, a színpad gyakorlatilag egy katedrává változott, mi pedig egy csapásra egy egyetemi előadáson éreztük magunkat. Engem magával ragadott a professzor előadói karizmája, és a bölcsész egyetemi éveim könyörtelen nosztalgiával törtek elő az emlékeimből.

Bár sokak számára Göncz Árpád mindig is elsősorban államférfi lesz, jó volt tapasztalni, hogy az emlékest során az írói és műfordítói tevékenységének legalább akkora jelentőséget tulajdonítottak a meghívott vendégek.

Köszönjük a meghívást a Budavári Önkormányzatnak.

EGY MÁSODKORI MULATSÁGRÓL – TOLKIEN NAP 2022

2022. március 27.

Írta: Vaday Tamás

Majdnem azzal kezdtem, mint oly sok beszámoló: a pandémia két sovány esztendeje után végre ismét élőben találkozhattunk, és személyesen vehettünk részt a Tolkien Napon. Ez azonban nem lett volna a teljes igazság, mert 2020-ban még a korlátozások előtt meg lehetett ünnepelni a Professzor születésnapját – csak az annyira réginek tűnik...

Persze fantasztikusan jó volt, hogy a tavalyi bezártság, kijárási tilalom és miegyebek közepette is legalább online formában találkozhattunk, de számomra azért a személyes együttlét varázsát nem pótolja semmilyen online kommunikációs csatorna. Nagyon vártuk már, hogy idén „élőben” is találkozassunk, így amikor megjelent a felhívás a találkozóra, egy percet sem késlekedtünk.

Kicsit csalódás volt elsőre, hogy ez azért egy visszafogottabb rendezvény lesz: a személyes részvétel csak félnapos, kisebb helyszínen, egyszerűbb programokkal, de egy pillanatil sem volt kétséges, hogy megyünk!

Ami belefért ebbe a szűkre szabott időbe, azt igyekeztünk kihasználni. Mindjárt belépéskor felvásároltuk fél Középföldét a vásárban (az előrendelést valahogy lekéstük, így abból válogattunk, amit a pulton találtunk), aztán örömmel fedeztük fel a programokat. Ha a hobbitajtós ajtódísz készítéséről le is maradtunk, volt, akinek sikerült kipróbálnia a kötőkeretes kötés mágiját.

A legtöbbet talán a társasjátékos szobában időztünk, Adim mindig újabb és újabb játékokba vont be bennünket, végig pörögtek a kártyalapok, a kockák, a figurák az asztalokon és a játszótársak az asztalok között. Fel sem tudnám sorolni, mi mindent próbáltunk ki.

Számomra mindig is az előadások jelentették a Tolkien Nap legnagyobb vonzerejét. Persze szuper, hogy van Teams meg mindenféle hasonló megoldás, de a személyes előadásnak nincs párja. Bár néhányat kivetítéssel is lehetett volna nézni, inkább a helyszínen élőben is hallgatható előadások közül választottunk – s hogy mást is ki tudjunk próbálni, kettőt hallgattunk meg. Először Éogil „Dark Side for Dummies” című előadását, Tolkien világának sötét teremtményeiről: vargokról, trollokról, buckamanókról, a Holtak Ösvényének kísérteteiről és más sötét teremtményekről. Később Alew előadására ültünk be, aki a másodikkor tünde királyságaiba vezetett el bennünket.

Választásunkkal kihagytuk Alyr táncoló medvékről és egyéb másodkori furcsaságokról szóló értekezését és Ankalimonnak a tolkieni mitológia nevezéktanáról és fordítási nehézségeiről szóló előadását, de – és ez azért nagy előnye ennek a félig-online-félig-offline napnak – aki kimaradt a helyszíni vagy csak online elérhető előadásokból, az később is vissza tudta nézni azokat. Ilyen lehetőség a „régijó” AKG-s (és más helyszíneken megtartott) találkozókra nem volt.

Beültünk kvíz is játszani, s bár az eredményünk nem volt oly dicső, hogy eldicsekedjünk vele, nagy élvezettel próbáltuk kitalálni a választ a nem túl könnyű kérdésekre.

Idén számunkra kimaradt a hajfonatkészítés is (no nekem nem lett volna miből, de társaságunk hölgy tagjainak annál inkább), de hát minden programon az egész napos rendezvényeken sem lehetett részt venni, ott is választani kellett a gazdag kínálatból.

A fasori Derkovits Gyula Általános Iskola tökéletes választás volt ehhez a programhoz. Ennek a kicsi iskolának kicsi, de nagyon szép aulája van, oda gyűltünk össze estefelé, hogy néhány mécesst is gyűjtve megemlékezzünk Priscilla Tolkienről, Tolkien legfiatalabb gyermekéről, egyetlen leányáról, aki február végén hunyt el (2020 februárjában épp így emlékeztünk meg a néhány héttel korábban elhunyt Christopher Tolkienről). Priscilláról valószínűleg a legtöbbben jóval kevesebbet tudtunk, mint Christopherről, akinek a munkásságát azért nagyjából ismerjük, így valószínűleg sokunknak ismeretbővítés is volt az a nekrológ, amivel Melian emlékezett meg Tolkien utolsóként elhunyt gyermekéről, akinek halálával Tolkien gyermekeinek generációja is elhagyott bennünket.

Nagy meglepetésünkre ezután villám görög nyelvtanfolyamon vettünk részt, melynek végén már egységes szavalkórúsként tudtuk egy 5 másodperces videóban köszöneti a születésnapját ünneplő Görög Tolkien Társaságot.

S alighogy sikerült a görög nyelvű köszöntést rögzíteni, máris mindenki felsorakozott, hogy megtölthesse poharát, amit aztán a Blahota Attila által írt és a Tolkien Nap zárásaként hagyományosan elmondott verses köszöntő végén közösen emeltünk „A Professzorra!”

Reméljük, jövőre a Tolkien Nap teljes „pompáját” visszanyerve ismét egész napos nagyrendezvény lehet majd! Szerintem nem csak mi, győriek várjuk!



Fotó: Kálmán Dániel (Ben)

POST-APOCALYPTIC PARTY

2022. április 23.

Írta: Nonn Benedek

Összességében nagyon jól éreztem magam ezen a „farsangi” eseményen. A hely, az Óvóhely, nagyon király volt, tetszett a hangulata, pont illett a posztapokaliptikus témához a bunkerre emlékeztető berendezéssel, a nagy, zöld vasajtókkal és a már nem működő gépekkel, amiket talán táviráshoz használtak valamikor. Ezeknek a gépeknek a kapcsolóit mindenki szívesen kapcsolgatta, szerintem mi is vagy öt percet töltöttünk ezzel.

Két barátommal mentünk, és valamikor hat után értünk oda. Ekkor még csak pár ember volt ott. Rögtön körbe is néztünk a helyen, mivel mind a hárman először voltunk ott. Leültünk beszélgetni a többiekkel – főleg a jelmezekről –, és vártuk, hogy mások is megérkezzenek. A jelmezekre közben szavazni is lehetett három kategóriában: a legkreatívabb, a túléléshez legalkalmasabb és a legkevésbé ismert világhoz kapcsolódó jelmezre.

Valamikor pár perccel hét után elkezdődött a keringőblokk. A 2021-es táborhoz és KÖMT-höz hasonlóan megint volt egy oszlop a tánctéren, bár ez itt nem volt annyira zavaró, mivel sokkal közelebb volt a falhoz. A zenék szerintem különösen jól lettek kiválasztva, nekem mindegyik hozta a posztapokaliptikus feelinget.

A keringőblokk valamivel nyolc után ért véget. Ekkor lettek kihirdetve a jelmezverseny nyertesei. A legkevésbé

ismert világ a *The Hundred* című sorozaté lett. A kedvenc jelmezrészletem – mint szerintem sok másik embernek is –, egy baseball ütőn lévő szögcsap volt, ezzel meg is nyerték a túléléshez legpraktikusabb jelmez díját. Amikor megláttuk a kihirdetők kezében a három palack bort, már tudtuk, hogy nem mi nyertünk.

És végül, de közel sem utolsósorban, elkezdődött a buli. Ez szerintem sajnos nem sikerült tökéletesen, mivel mindenki inkább beszélgetett a rég vagy kevésbé rég látott ismerőseivel. Ettől függetlenül nagyon jó volt, amikor valamelyik „fontosabb” zene jött, mint például a Rumadai, és a többség beözönlött a táncra. Közben a később érkezők is befutottak.

Sajnos mi leléptünk valamikor tizenegy felé, mert mind a hárman fáradtak voltunk, de ekkor még nagyban folyt a buli.

Jó volt találkozni mindenkivel, nagyon örültem, hogy nem csak a táborban látok mindenkit újra, meg ki tudja, biztos van olyan, aki nem jön táborba.

Nagyon élveztem a jelmezeket is, szerintem nagyon hangulatos lett tőle az egész, bár a végére ezeknek a nagy része már inkább a fogasokon lógott a meleg miatt.

Remélem, jövőre is szervez valaki ilyet, mert ha tudok, biztos, hogy megyek arra is.

A Magyar Tolkien Társaság 2022. évi díjazottjai

A Közgyűlés *Galadriel*-díjjal ismerte el Kiss Tünde és Mikesey Anna sokéves meghatározó tevékenységét.

Az elmúlt egy évben végzett kiemelkedő teljesítményért járó *Mathom*-díjat idén Peller Henriett kapta meg.

*Csavardí(j)*at kapott folyamatos háttérmunkájáért Derényi Róbert, Feró Dóra Zsófia és dr. Váczai Csilla.

Az Elnökség elismerő *Díszoklevelet* ítélte oda Barcsai Károlynak a rendszeres raktár-fuvarozásért; Fábíán Ágnesnek egy online találkozó teljes koncepciójának és technikai hátterének kialakításáért; Fehér Viktóriának az MTT-s főzőverseny kitalálásáért és lebonyolításáért; Kovács Anikónak a sok éven át készített tábori menükért; Mariai-Lakatos Dorottyának és szervezői csapatának a járványhelyzet alatti és utáni kitaró tábor-szervezésért; Orthmayr Flórának, Papp Miklós Leventének és Sebestyén Csabának az online rendezvények technikai hátterének biztosításáért; és dr. Váczai Csillának az MTT Piac koncepciójáért és lebonyolításáért.

A 20. évforduló alkalmából jubileumi *Mallorn*-díjat kapott Barna Bálint (filmlektorálásért, Tolkien Napok szervezéséért, ismeretterjesztő előadásokért), Bartalos Nikoletta (a pénzügyi működés biztosításáért), dr. Becze Ádám (társelnöki munkáért, közösségszervezésért, kórusvezetésért), Berecz Krisztina Anna (kórusvezetésért), Besse Attila (kórusvezetésért), Czégé Dávid (ismeretterjesztő előadásokért), Fábíán Ágnes (színdarabokért, tábor-szervezésért, kórusvezetésért), Fehér Viktória (tábor-szervezésért), Füzes Tamás (a Tolkien Akadémiaért, társelnöki munkáért, Tolkien Napok szervezéséért, ismeretterjesztő előadásokért, tábor-szervezésért, a Tolkien.hu működtetéséért), Grätz-Kiss Renáta (tábor-szervezésért), Kádár Anna (szervezési és közösségi munkáért), Kálmán Dániel (TLV-szervezésért), Kapusi-Várszegi Éva Aliz (tábor-szervezésért), Kaszab Zsuzsanna (ismeretterjesztő előadásokért), Kaszás Péter (tábor-szervezésért), Királyházi Csaba (közösségszervezésért, *Lassi*-főszerkesztésért), Kiss Kincső Rózsa (a TLV elindításáért, tábor-szervezésért), Kiss Koppány (a büféért), Kiss Tünde (titkári munkáért, Tolkien Napok szervezéséért), Kostyál Zsigmond (a fotózásért, TLV-szervezésért), Kriston Ágnes (TLV-szervezésért), Kutassy Zsófia (társelnöki munkáért, tábor-szervezésért), Lóki Dániel (folyamatos segítségért), Mariai-Lakatos Dorottya (tábor-szervezésért), Orthmayr Flóra (titkári munkáért, Tolkien Napok szervezéséért, TLV-szervezésért, *Lassi*-főszerkesztésért), Papp Miklós Levente (TLV-szervezésért, a Tolkien.hu működtetéséért), Peller Henriett (Tolkien Napok szervezéséért), Rácsai Róbert (ismeretterjesztő előadásokért), Rákos-Zichy Johanna (színdarabokért, ismeretterjesztő előadásokért, tábor-szervezésért), Reinicke Tamás (tábor-szervezésért), Sárdi Krisztina (*Lassi*-főszerkesztésért), Sebestyén Csaba (társelnöki munkáért, tábor-szervezésért, a Tolkien.hu működtetéséért), Selmeczi Szonja (Tolkien Napok szervezéséért, KÖMT-szervezésért, *Lassi*-főszerkesztésért), Simon Csaba Péter (KÖMT-szervezésért), Spiegel Eszter (a jelmezért), Szalay Zsófia (tábor-szervezésért), Szarvas Tünde (kórusvezetésért), Takács Gergely (tábor-szervezésért), Tallián Balázs (filmlektorálásért), Tóth Gergely (ismeretterjesztő előadásokért, tábor-szervezésért), Ürmösy Zsuzsanna (színdarabokért, tábor-szervezésért) és dr. Váczai Csilla (a felügyelőbizottsági munkáért, KÖMT-szervezésért).

TLV – EGY VERSENY, AMI RÁVETT, HOGY ÍRJAK RÓLA

2021. november – 2022. június

Írta: Tóth Zsófia Mária

Hogy hogyan kezdtünk el versenyezni, és hogyan nyertem meg már másodszor a szuperdöntőt? Már a verseny előtt is érdekelt Tolkien univerzuma. Másodikos koromban olvastam el *A Gyűrűk Urát*, aztán, mivel érdekelt a történet háttere, *A szilmarilokat* egy fél évvel később. Az iskolámban legnagyobb bánatomra senki nem ismerte ezeket a könyveket. 5. osztályban is még csak a Harry Potternél tartottunk, egy éven keresztül roxfortos szerepjátékot játszottunk. Következő nyáron határoztam el, hogy újítani kellene: rá kell beszélnem a többiekre, hogy olvassák el *A Gyűrűk Urát*, mert sokkal cizelláltabb és izgalmasabb világ, mint a Harry Potteré. Először nem igazán sikerült őket meggyőzőnöm. Ekkor talált rá apukám a TLV-re, egyből átküldött egy cikket, ami a verseny leírását tartalmazta. Teljesen belelkesültem, és másnap elújságotam a versenyt osztálytársaimnak. Az ötlet hármukat nyerte meg, így állt össze az első csapatom. Végigcsináltuk a versenyt, és negyedik lettünk, én pedig legnagyobb örömömre megnyertem a szuperdöntőt. A verseny végén azzal váltunk el, hogy jövőre újra indulunk, és dobogósok leszünk.

Következő szeptemberben kisebb változásokkal újra nevezünk, már csak hárman. Újult erővel vetettük bele magunkat a feladatsorokba, amelyek már könnyebben mentek, mint az előző évben. Bár a feladatok időigényesek voltak, mindenképpen sikerélményt jelentettek. Változatosságuk sokszor meglepő volt, hiszen nemcsak száraz, könyvben keresgetős feladatok voltak, hanem versírós, rajzolás, kézműveskedős is, sőt még Instagram posztot vagy TikTok videót is kellett kreálni. Ez lehetővé tette a csapatgok között is a feladatok tehetség szerinti elosztását, senki sem unatkozott. Öt online forduló volt, majd elérkezett az élő döntő napja, amit persze sok előzetes készülődés előzött meg, hiszen jelmez, valamint egy közép-földi ételt is kellett vinni.

A döntő zárt térben, a Derkovits Gyula Általános Iskolában lett megszervezve a hűvösebb idő miatt, aminek én kifejezetten örültem, hiszen alig két utcányira lakom a színhelytől. Az épület belülről gyönyörű volt, a szobrok, díszítések, zászlók sokasága teljesen elvarázsolt, már-már Középföldén éreztem magam. Megérkeztek a csapatok, mindenki nagyon izgatottnak tűnt, azonban a szervezők

játékkal oldották a hangulatot. Nemsokára elindultunk az első állomásra a kilencből. Az első két állomás után már fel sem tűnt, hogy egy versenyen vagyunk. Nevettünk a saját ügyetlenségeinken, jó hangulat volt. A szervezők mindennütt biztattak minket, fotózásnál bizonygatták, hogy milyen jól nézünk ki, vagy ha éppen nem ment egy feladat, akkor próbáltak rávezetni minket a helyes megoldásra. A feladatok hasonlóak voltak az előző döntő feladataihoz,



Fotó: Kostyál Zsigmond (Sú)

de mindenhol voltak újítások, tökéletesítések, így egyáltalán nem unatkoztunk. Mint a levelező fordulóban, itt is voltak klasszikus feladatok, mint a szókereső, de rendhagyóbbak is, mint az élőkép, ami az egyik legszórakoztatóbb volt, például amikor egy ent családot kellett megjelenítenünk. A feladatokban mindenkinek lehetett sikerélménye, de voltak fogasabb kérdések, amelyek elég nehezen mentek, még úgy is, hogy *A szilmarilokon* túl is elég sok Tolkien-művet ismerek. Az ebédszünetben meg lehetett kóstolni a többi csapat által hozott sütitket, így a lembasnak hat fajtájával ismerkedtem meg, de mindegyik egyedi és finom volt, látszott, hogy a sütéshez igazán „odatették magukat” a versenyzők.

A feladatok után az igazi mégis a szuperdöntő volt. Izgultam előtte, hiszen az előző évben megnyertem, így voltaképpen címet kellett védjek. Kérdések egyaránt voltak *A hobbitból*, *A Gyűrűk Urából* és *A szilmarilokból*, így rá kellett jönnöm, hogy az első kettőből sokat felejtettem. Vicces volt látni, ahogy egyes kérdéseket hallva senki nem tudta a választ, még a szervezők sem. A döntő végén nem voltam biztos benne, mi lett az eredmény, de végül elérkezett a várva várt pillanat, amiben háromnegyed év munkája volt benne: az eredményhirdetés. A csapatom harmadik lett, én pedig újra megnyertem a szuperdöntőt, így nyere-ményekkel és elismeréssel megrakva távozhattunk. Ám a dobogót el nem érő csapatok sem szomorkodhattak, hiszen mind kaptak valami kis apróságot és sok-sok dicséretet, hiszen ők is rengeteget foglalkoztak ezzel a versennyel, és mindenki egy új, felejthetetlen élménnyel gazdagodott. Mikor megkérdeztem a csapattársaimat, hogy jövőnk-e a következőre, egyből boldogságtól csillogó szemmel vág-ták rá: „Hát persze, hogy jövőnk!”

BOLDOG SZÜLETÉSNAPOT, MAGYAR TOLKIEN TÁRSASÁG!

2022. június 23–26.

Írta: Mészáros Dorottya (Dorawyna)

J. R. R. Tolkien műveiben az a legcsodálatosabb, hogy bármennyire is kerek egésznek alkotnak, mégis egy végtelen világ rejtőzik mögöttük. Nincs olyan kötet, melyet alaposan megvizsgálva ne találnánk valami meglepőt, gyönyörködtetőt még akár sokadik olvasásra is, és órákig el lehet szórakozni azzal, hogy utánaolvasunk egy tünde elejtett félmondatának. Az utóbbi néhány napban megtapasztalhattam, hogy a Magyar Tolkien Társaság húsz év alatt maga is egy fantasztikus, megunthatatlan történetté nőtte ki magát. Vannak benne tapasztalt kószák, hős harcosok, bölcs mágusok, és mindenféle különleges szerzet. Én személy szerint aprócska, naiv hobbitként csöppentem bele: az elmúlt néhány nap eseményei után rá kellett jönnöm, hogy az MTT világa sokkal, de sokkal nagyobb, mint képzeltem.

Csütörtökön a négynapos programsorozat első állomására, a Pub Nightra látogattam el. A Társaság erre az éjszakára a Pótkulcs romkocsmába vette be magát, hogy felidézze a hamisítatlan, bensőséges MTT-hangulatot. Persze a központi téma a nosztalgia volt, így engem is hamar beszippantottak az előhívott fotók, meg persze a hozzájuk fűződő, vicces történetek. Nem sokra rá pedig már csapatokat alkotva találgattuk a pubkvízben a népszerű „emtetés” aranyköpések szerzőit, és azt, melyik évben mi történt (bár úgy festett, hogy a többség inkább Tolkien Táborban mérte az időt). Szoros volt a mezőny – bevallom, én többet tanultam, mint amennyit eredetileg tudtam. De azért volt, ami nem csak rajtam fogott ki: amíg az eredményekre vártunk, a tagok beküldött babaképei néha még a legügyesebbeknek is komoly fejtörést okoztak. Az est fénypontjaként a Társaság saját bandája zenélt nekünk.

A következő három napban a rendezvénynek a Károli Gáspár Református Egyetem új épülete adott helyet; kastélyszerű volt, mégis modern, ezzel jól tükrözve az egész esemény szellemiségét. Pénteken az MTT a tudományos oldaláról mutatkozott be, a Konferencia magyar nyelvű blokkja például kifejezetten a Tolkien Akadémiát juttatta az eszembe. Az előadók érdekes, egyedi aspektusokból közelítették meg a Professzor mitológiateremtő munkásságát, és a mostanában készülő Amazon-sorozat morális kérdései felé is kitérőt tettünk. A Konferencia bizonyos tömbjei angol nyelven zajlottak, így lehetőségem volt élőben tesztelni a nyelvtudásomat. Bár nagyon élveztem, sajnos úgy alakult, hogy a három nap alatt több ígéretes előadást, illetve a párhuzamosan zajló Szabadegyetemet is ki kellett hagynom, de szerencsém van – a folyamatosan rögzített online közvetítésnek hála később ezeket is visszanézhetem majd.

Szombaton a rendezvény szinte mindenben a Tolkien Napra emlékeztetett. Beléptem az előcsarnokba, és már fordultam is a shop felé, hogy átvegyem a rendelésemet, és megcsodáljam a szebbnél szebb pulcsikat, pólókat, szatyrokat és csecsebecskéket. Aztán irány a kiállítás, mint legutóbb – azzal a különbséggel, hogy ezúttal nem Tolkien, hanem a Magyar Tolkien Társaság életének legfontosabb mozzanatait csodálhattam meg, tudva, hogy e pillanatokban valahol én is történelmet írok. Közben pedig csak úgy zajlott körülöttem az élet: a büfénél az ember a jó kávé és a finom süti mellé általában társaságot is kapott, és attól függően, kivel hozott össze a sors, ismerkedtünk vagy együtt nosztalgiáztunk. Ha pedig egy kicsit nyugisabb helyre vágytunk, az emeleti kézműves szobában mindig akadt egy kisebb csoport, akik épp szép dolgokat alkottak. Közben a szerepjátékos csapatommal egy rakás eltűnt tehén ügyében nyomoztunk, a szünetekben mi is kedvet kaptunk hozzá, hogy eljátsszunk a vasalható gyöngyökkel. Este pedig következett a multság és az elmaradhatatlan néptánc, amelybe hol beszálltam, hol pedig csak a szélről csodáltam, milyen ügyesek a többiek. Bár korán eljöttem, úgy hallottam, a buli egészen hajnalig tartott.

Az utolsó nap is hasonlóan telt: zsuporkáztam, beszélgettem, kipróbálhattam a Fëanor kincsestára szabadulósobát, sőt, még egy közös társasjáték is belefért a várva várt záróünnepély előtt. Itt az Elnökség egy sor díjjal, mi, nézők pedig vastapssal jutalmaztuk azokat, akik a Társaság húsz éve alatt rengeteget tettek ezért a különleges közösségért. Persze a művészet sem maradhatott ki: először az Egy Gyűrű története elevenedett meg előttünk az elkészülésétől egészen a pusztulásáig egy táncelőadás formájában, majd felolvasott alkotások idézték fel az MTT hangulatát, végül pedig egy színdarab következett, melyből megtudhattuk, hogy a tündék belviszálya ellenére hogyan ismerkedhetett meg Celeborn és Galadriel. És hát, ha már szülnap, nem maradhatott el a torta és a koccintás sem, amely után egy közös fotóval zártuk le ezt az eseménydús hetet és két évtizedet.

Ez nem Tábor, nem is KÖMT, de a honvágy hazafelé menet ugyanúgy lecsapott rám, mintha egész napokat, heteket töltöttem volna a csapattal. Kis, naiv hobbitként érkeztem, és örülök, hogy kitessékeltek az ajtón, mert valami egészen nagy dolog részese lehettem. És persze kíváncsian várom a következő kalandot (nem tudom, lesz-e benne sárkány, de rohaniak biztosan), meg az azutánit, és az azutánit...

HOL VOLTÁL 2002. JÚNIUS 16-ÁN?

Írta: Gárdonyi Zsuzsa (Léli)

A 20. születésnap szervezői pár napban össze akarták foglalni, hogy mi is az MTT. Egy kicsit eklektikusan, néhol hektikusan, de így sikerült igazán bemutatni a társaságot.

Az első este az emlékeké volt, ahol felidézhattuk az MTT emberi, összetartó oldalát – a fiatalabbak pedig régi történetekkel gazdagodtak az „előttük” történt eseményekről. Évekkel ezelőtt az egyik farsangon egy külföldi vendégünk elcsodálkozott rajta, hogy a drága fényképezőgépét lerakta egy asztalra, és órákkal később még mindig ott volt. Ez jutott eszembe arról, ahogy itt több MTT-s szülő habozás nélkül bízta már részben önjáró, de mégis csöppnyi gyermekét a többiekre, mert az MTT-ben összetartó családként vigyázunk rájuk, és vigyázunk egymásra.

A tudományos konferencia visszaidézte az alakuló ülés hasonló eseményét, így megmutathattuk, hogy ez a társaság nem csak baráti ölelésekből áll, hanem komoly kutatómunkákból is. Ma már ilyen rendezvényen elengedhetetlen az online közvetítés, ugyanakkor ezt én hátránynak éreztem, mert így kevesebben jöttek el személyesen, mint ahány embert valóban érdekeltek az előadások.

A többséget az utolsó délután mozgatta meg: a díjátadóval, koccintással és tortázással egybekötött előadói est. Az MTT azért létezik, mert sokan sok időt és energiát tesznek bele, ők azok, akiknek hálásak vagyunk kimondatlanul is – de néha, mint aznap, van lehetőség ezt kimondani. Végül pedig koccintottunk az elmúlt 20 évre abban bízva, hogy újabb 20 év múlva is hasonlóan fogunk együtt ünnepelni.

EGY FELEDHETETLEN KALAND

Írta: Dimitrios Kolovos (Amandil) [„A Pajkos Póni” Görög Tolkien Társaság]

Fordította: Csermely Szilárd

Jelen sorokat még Budapesten, a Görögországba tartó repülőgépre várva írom. Máris ébredzik bennem a nosztalgia, kikíváncsoznak a friss emlékek.

Tekintsünk vissza néhány hónappal ezelőltre! Látogatásunk előkészületei akkor kezdődtek, amikor Flóra megkereste Tolkien Társaságunkat a 20. évfordulós ünnepségekre szóló meghívással. A válaszom egyértelmű volt. Nikos (Eomer) és Stamatis (Finrod) is örömmel csatlakozott. Az utazás és más Tolkien Társaságok meglátogatása mindig izgalmas, élvezetes és felejthetetlen élmény – szívnek és elmének egyaránt.

Mondanom sem kell, hogy a valóság messze felülmúlta előzetes várakozásainkat. Hol is kezdjem? Hogy beleszerettem Budapestbe? Igen... azt hiszem, hogy kezdésnek ez mindenképp megfelel. A budai Vár és látnivalói teljesen belopták magukat a szívembe. Aznap este találkoztunk veletek is először. Egy barátságos kis kocsmában, ahol melegszívű emberek nevetnek, kvízzjátékban versengenek, és együtt énekelnek. Ekkor éreztem először az összetartozást, ahogy becsatlakoztunk az ismerős tolkien dalok éneklésébe. A dalokat követte a sör, s vele az első beszélgetések. Örülök, hogy ilyen sokat megtudhattam rólatok és tőletek. Dániel lelkesen mesélte Magyarországról és a Társaságotok történetéről. Itt kell megemlítenem Flóra felbecsülhetetlen segítségét, aki az egész program alatt szívélyesen gondoskodott rólunk, illetve Adrit, aki szintén mindig velünk volt. Másnap következett a konferencián tartott előadásom. Nagyszerű élmény volt egy ilyen kiváló egyetemen előadni

Karakas Dániel kedves szervezői felügyelete alatt. Számmomra ezután jött látogatásunk fénypontja, a sok szempontból feledhetetlen Lithas a drága Zsuzsanna szervezésében. Mit említek először? A közös naplementenézést? A jüggerezést a nagyszerű Zsolt útmutatásával? Az éneklést a tábortűz mellett? Találkozásunkat a tündérekkel a vénséges erdőben Viki segítségével? Értékes és szívmengető pillanatok, melyek emléke soha nem halványul el. Mindörökké hálásak vagyunk ezekért.

Szombat következett a konferencia második napjával és az esti bulival. Még mindig fáj a lábam, pedig biztos nem táncoltam annyit, mint Nikos és Stamatis. Mindenki tele volt energiával, és mindent megtettek, hogy mi is jól érezzük magunkat. Szirtakit táncolni veletek hatalmas volt!

Sajnos elérkezett a vasárnap is. A sajnálkozás oka természetesen nem a nagyszerű táncelőadás, a csodálatos színdarab vagy a 20. születésnapot ünneplő köszöntő és torta, hanem az a szomorú tény, hogy hamarosan vissza kell térnünk a mindennapi kerékvágásba, magunk mögött hagyva ezt a csodálatos utazást. Most, ahogy felszállok a Görögországba tartó gépre, szeretnék szívből köszönetet mondani mindannyiátoknak, amiért ilyen csodálatossá és különlegessé tettétek számunkra ezt az utazást! Egyetlen dolgot sajnálunk csupán: hogy nem tudtunk több időt tölteni veletek. Beszámolómat abban a reményben függesztem fel, hogy hamarosan újra találkozunk, és még több szívmengető pillanatot élhetünk át együtt.

TÁNCOLÓ MEDVÉK ÉS EGYÉB NÚMENORI ÉRDEKESSEGEK

Írta: Tóth Gergely (Alyr)

Szerkesztette: Selmeczi Szonja és Orthmayr Flóra

A tavaly megjelent The Nature of Middle-earth sokat foglalkozik Arda lakóinak, különösen a tündéknek és kisebb részben a númenoriaknak az életével, életszakaszaival, és Númenor szigetéről is árul el újdonságokat. Hogy viszonyul mindez az eddigi ismereteinkhez? Hogyan éltek a númenoriak, hogyan házasodtak, mik voltak a hobbijaik? És mi van a táncoló medvékkel? Ilyen kérdésekkel foglalkozik ez az írás, amely a Tolkien Nap 2022 – Második Mulatság rendezvényen elhangzott előadás írott változata.

1. A númenoriak életszakaszai

A númenori emberekről eddig is tudtuk, hogy a valák áldásának köszönhetően hosszabb, betegségek tekintetében gondtalanabb életet éltek, mint Középfölde népei, erősebbek voltak, és magasabbra nőttek. A valák az átlagos emberi életkor háromszorosával ajándékozták meg őket: hogy ez pontosan mennyit jelent, abban vannak eltérések Tolkien különböző írásaiban, de általában 210-250 évet. Az elveszett útban 210 évben határozta meg a legmagasabb elérhető életkort, de ezt később újragondolta, és a Nature-ben már azt olvashatjuk, hogy 400 évig is élhettek. Ez sokban függött a származástól is: legrövidebb ideig a Bëor házából származók éltek, átlagosan 350 évig, míg a legtávolabbi Elros leszármazottai (ebből adódik az egyik alapvető konfliktus Aldarion és Erendis történetében). Maga Elros 500 évig élt, de ő féltündeként kivételes esetnek számít. Az idő múlásával, ahogy a különböző népcsoportok keveredtek egymással, ezek a különbségek persze fokozatosan csökkentek. A sötétség leszállta után a betegségek is egyre gyakrabban sújtották a númenoriakat, és nemcsak a legmagasabb, hanem az átlagos élethossz is csökkenni kezdett.

A várható élettartam változásaival ellentétben egy kivétellel az összes szövegváltozatban egységesen az szerepel, hogy (a tündékhez hasonlóan) 20-25 éves korukra már elérték a biológiai felnőttkort: eszerint a númenoriak gyerek- és kamaszkora ugyanolyan hosszú volt, mint a középföldei embereké, utána lassult le az öregedés folyamata. A kivétel a legkorábbi említés, Az elveszett út, amelyben Elendil fia Herendil 48 évesen még egy éppen nem felnőttkorba lépett kamasz.

A númenori emberek életvitele is a hosszú élethez alkalmazkodott.

A férfiaknál 45-50 év körül volt a jellemző házasodási kor, míg a nők 40-45 éves koruk körül mentek férjhez. Nagyon ritkán már 20 évesen is házasodhattak, de 95 éves kornál tovább nem illett ezzel várnai.

A númenori kultúrában érthető okokból meghatározó volt a tünde hatás, és ahogy a párválasztásra és házasságra tekintettek, az is nagyon hasonlított a tündék felfogásához, szokásaihoz. (Ezeket a HoMe X. kötetében megjelent Laws and Customs among the Eldar című írásból ismerjük.) A tündékhez hasonlóan ők is csak egy párt választottak, és vele éltek életük végéig. A válás nem volt megengedett, még az özvegyek sem házasodtak újra – ritka kivételektől eltekintve. A rokonok közötti házasság tilos volt (ez már Ar-Pharazôn történetéből is ismert lehet). Nem volt ritka, hogy valaki nem talált párt magának, hiszen a népességben több volt a férfi, mint a nő, így mindig volt egy réteg, aki nőtlen maradt élete végéig. Sokan nem is foglalkoztak túlságosan a párkereséssel, mert vonzóbbnak tartották azt, hogy egy választott mesterségnek szenteljék az életüket, és abban fejlesszék



Kép: Matěj Čadil [deviantart.com/matejcadil]

tökélyre a tudásukat: például a nyelvek ismeretében vagy a kézművességben. (Részben emiatt lehetséges, hogy a hosszú élettartam és alacsony halandóság mellett sem vált problémává a túlnépesedés a szigeten.)

Házasságkötés után nem sokat vártak a gyerekvállalással. Általában kettő-négy gyermek született, a négy volt az általános, ritkábban előfordult hét és kilenc is, annál több nem. A gyermekek születése között jellemzően legalább hét év telt el, és a gyermekek születése egy negyvenéves időszakon belül történt, de az, hogy pontosan mikor és mennyi gyerek születik egy kapcsolatban, teljes egészében a nő döntése volt, a férfinak ebbe nem volt beleszólása.

A númenoriak életmódja kezdetben szinte mindenben a tündékét követte, de aztán egyre inkább zavarta őket a halandóságuk, és egyre jobban hajszolták az élvezeteket, azonban a házasságra vonatkozó szabályokat még az árnyék eljövetele után sem szegték meg.

2. A númenoriak tevékenységeiről

Technológia

Mit csináltak még a númenoriak hosszú életük során a gyerekeken kívül? Sok dologban örömeiket lelték: szerettek dolgokat készíteni, fejleszteni. Bár egymással sosem, és sokáig más népekkel sem viseltek háborút, de a fegyverkészítés mint hagyomány fennmaradt. Különleges fegyvereikről már a *Befejezetlen regék*ben is olvashattunk, a többi szövegben azonban némileg eltérő részleteket találunk, Tolkien lassan eltávolodott a túlzott modernitástól. Az *Akallabêth* legkorábbi vázlataiban, mikor Angor (a későbbi Ar-Pharazôn) megtámadta Valinor partjait, olyan villámokat szórt, hogy a Taniquetil oldala kigyulladt tőlük. Nem túl merész, de az általunk ismert Középföldétől eléggé idegen az a következtetés, hogy a númenoriak gyakorlatilag *ágyúzták* Valinort. Tüzet okozó nyilaik még *Az elveszett útban* is mérföldekről, villámként sújtanak le; a *Befejezetlen regék*ben tüzes villámaik nem, de acéljajuk vannak; a *Nature*-ben már az acéljajuk sem szerepelnek, ám helyette megjelennek a számszerijajuk, amelyeket eleinte ragadozómadarak ellen használtak, és a hosszújjajuk, amelyekkel lóhátról lehetett lőni: mivel a númenoriak erősek voltak, akár 600 lábba is ellóttek az íjászaik.

Az elveszett útban a númenoriaknak vas hajóik is voltak, melyek széthasítják a zátonyokat, és ott Sauron tanítja meg nekik mindezt a tudományt, általa építenek szörnyű, messzehordó fegyvereket és magas – ámde csúnya – tornyokat. És kínzókamrákat meg földalatti börtönöket, ahova a király ellenségeit zárták, miután éjszaka elragadták őket a házaikból. (Ez a fajta diktatúra *Az elveszett útban*

van legjobban kifejtve, mindenképp érdemes elolvasni.) A későbbi írásokból már a repülő hajók is kimaradtak, amiket a legelső történetek szerint azért építettek, hogy visszataláljanak az Egyenes Útra, de hiába, mert a súlyos levegőn nem tudtak átkelni. (Egy másik történetben Ælfwinét is majdnem megöli ez a sűrű levegő, mikor Eressëára ér, hiszen halandók alig tudják belelegezni.)

Érdekes kérdés, hogy Númenorban volt-e mithril. Általában minden, ami Középföldén van, megtalálható Númenorban is, csak kicsiben, és a *Befejezetlen regék* númenori királylistájában szerepel is a mithril mint Tar-Telemmaitë (vagyis „Ezüstkezű”) király kedvence (ő azzal töltötte az életét, hogy minél több mithrilt összeszedjen, biztos nagyon hasznos élet volt). Másutt viszont nem említik, sőt, a leírás szerint a szigeten semmilyen nemesfém nem találtak, és nem is nagyon kerestek, csak hasznos fémeket: ólmot, vasat, rezet.

Kedvenc elfoglaltságok

Mai szemmel nagyon idegen, hogy Tolkien mennyire erőteljesen szétválasztotta, mivel szerettek foglalkozni a nők, és mivel a férfiak: a férfiak szinte összes tevékenységénél leírja, hogy a nőket ez nem érdekelte. A númenoriak szerették a sportokat és a fizikai kihívásokat, hiszen harcos népek leszármazottai voltak: a férfiak között népszerű volt a hegymászás, különösen az északi partok meredek hegyein, noha igazán magas hegyek nem voltak a szigeten. (A legmagasabb a Meneltarma volt, de oda nem másztak, érthető okokból.) Igencsak szerettek hajózni is, eleinte tünde mintára a part mentén, aztán már a nyílt tengerre is kimerészkedtek (Középföldéig és vissza elsőként Vëantur hajózott el, a másodkor 600. évében). Később híresen nagy hajósok lettek: távoli földekre jutottak el, idegen tájakat fedeztek fel, állatokat és növényeket hoztak a szigetre.

A nőket nem érdekelte sem a kalandozás, sem a hegymászás, noha erőben és természetben nemigen maradtak el a férfaitól. A hajókat csak útiesszköznek tekintették, semmi többnek. Viszont nagy népszerűségnek örvendett körükben a tánc. (Ez egyébként a férfiak egy részét is érdekelte, de elsődlegesen női tevékenység volt.) Ünnepeken és egyéni időtöltésként is szívesen táncoltak, és voltak híres táncosaik, akiket messze földről is eljöttek megnézni.

A lovakat viszont mindkét nem tagjai nagyon szerették. Általában (a tündékhez hasonlóan) sokkal nagyobb szeretettel és tisztelettel viszonyultak az állatokhoz, mint ami az emberekre jellemző, és a lovakkal is különleges volt a kapcsolatuk. Férfiak és nők is szerettek lóháton utazni (ellenben szekeret és hintót nemigen használtak), és gyakoriak

voltak a lovasversenyek is, ám ezek nem gyorsasági versenyek voltak, hanem ló és lovas ügyességét, összhangját mérték össze, például a behívást versenyeztették: annyira magas szintű volt a kommunikáció állat és ember között, hogy a szóbeszéd szerint elég volt gondolattal hívniuk a lovaikat (bár ez nem nyert bizonyítást). Amikor (vagy amennyiben) nem gondolattal hívták őket, akkor speciális füttyel vagy szóval tették.

Nemcsak a lovakat szerették, hanem a kutyákat is, főként a vidéki férfiak. A kutyák nem mehettek be a házba, csak nagyon ritkán, és akkor is csak a *solma* nevű hallig, ahol a fő tűz égett. Itt is csak az öreg, hűséges ebek és a kölyökkutyák alhattak, a többiek kint töltötték az éjszakát, de ők is szabadok voltak, nem voltak megkötve vagy leláncolva.

A nők inkább a... nem, természetesen nem a macskákat (amelyek Tolkien szerint legfeljebb Mordor faunájába illenek), hanem a mókusokat kedvelték, de őket nem igazán háziállatként tartották, hanem nagyon jóban voltak az erdei mókusokkal, amelyek gyakran bejártak az erdőből a közelben élők házaiba. A nők egyébként is jobban kedvelték a szelídítetlen állatokat.

3. Númenor élővilága

Növények

Növények tekintetében kevés az eltérés a *Befejezetlen regék* és a *Nature* leírásai között, bár az utóbbiak részletesebbek. Természetesen ezzel együtt sem tudunk meg túl sokat, hiszen csak az maradt fenn Númenorról, amit a hajósok magukkal hoztak Középföldre, és Elendil és fiai ahelyett, hogy a númenori térképeket és könyveket csomagolták volna el, inkább egy nagy, kerek és valószínűleg nagyon nehéz kőgömböt hoztak el a hajóikkal. (Igen, Erech kövére gondolok. Hány könyvet tudtak volna elhozni helyette? És mennyivel jobb elhozni egy nagy követ, hogy letegyük egy hegyre, és ott megeskessük az embereket, akik aztán elárulnak minket?) Így aztán térkép is csak annyi maradt fenn, amennyi hajózási térképként éppen náluk volt, és könyv sem túl sok.

Númenor növényvilága nagyban hasonlított Középföldre, vagyis nagyjából a régi Európára a mérsékelt, kicsit mediterrán környezetben, kivéve azokat a növényeket, amelyeket a tündéktől kaptak (ezeket inkább a *Befejezetlen regék* részletezi). Ilyen a *mallorn*, amelynek dióját ők adták Gil-galadnak, aki aztán Galadrielnek, hogy aztán

Lórienben találkozzon vele a Gyűrű Szövetsége. Númenor nyugati partjain sok mallorn nőtt, akkorára, mint Középföldén soha: és Középföldén is volt akkora mallorn, hogy Galadriel palotát tudott rá építeni.

Más növények is kerültek Eresséből Númenorra, főként Eldalondë kikötőjének környékére. A *Nature* is említi a *laurinquët* (szó szerint aranyeső), amelyet a szép sárga virágai miatt szerettek. Lehetséges, hogy ennek az előképe Az elveszett útban szereplő *lavaralda*: ennek a fának sárgás-fehéres virágai voltak, és az a jellemző, nagyon finom, de súlyos illata, amelyet messziről érezni lehetett. A hajósok, még mielőtt megpillantották volna Eresséát vagy Númenort, már érezték az illatot: ettől volt olyan nehéz és sűrű a levegő már Eresséán is, de Valinorban még inkább, hogy a halandók nem is tudták belélegezni. (A tünde növényekkel kapcsolatban az illatok fontossága megmarad a *Befejezetlen regék*ben is, de ott nem kötődik ennyire egyetlen növényhez.)



Kép: AngMari [TLV 2013/2014]

Szárzsföldi állatok

Númenor őshonos állatvilága igen sokszínű volt, és nagyjából szintén Középföldééhez hasonló, bár nem teljesen. A farkasok és a kutyaszerű lények csak akkor jelentek meg, mikor az emberek magukkal hozták őket. A vadmacskák, szarvasok, őzek, vad tehenek és vaddisznók viszont őshonosak voltak, és minden állat bizalommal fordult az érkező emberek felé, akik tiszteletteljesen és békésen viszonyultak hozzájuk, így továbbra is jóban maradtak egymással. A númenoriak nem vadásztak kedvte-

lésből, de még élelemszerzési céllal sem, csak a saját földjeik védelmében néha, illetve az egyensúly fenntartása érdekében. (Ez annyira jellemző, hogy még a bukás idején, amikor már embereket áldoznak Melkornak, akkor sincs szó arról, hogy állatot bántanának, Manwë sasainak fészket is csak eltávolítják.) Így lehetséges, hogy baráti viszonyban voltak a már említett vörös meg barna mókusokkal, vagy az *ekellinek* nevezett númenori sünökkel, akiknek hosszú, fekete tuskéik voltak (de nem is számítottak kártevőnek). Éltek a szigeten kistermetű lovak is (amelyeket gyorsan megszelídítettek, és a gyerekek lovagoltak rajtuk előszeretettel), továbbá nyulak, őket *lopoldin*ak nevezték. Középföldén eredetileg nem éltek nyulak (ahogy, mint a jegyzetekből is kiderül, Európában is viszonylag késői betelepülő a nyúl), így

a númenoriak nem tekintették őket ételnek, mint ahogy egyáltalán nem is ettek vadat. Húst egyébként ettek, a magukkal hozott (vagy később megszelídített) háziállatok húsát. A legtöbb háziállatot még Középföldéről hozták az adanok, ezeket későbbi utazásaik során kiegészítették a messzi keletről származó csirkékkel (akik így jutottak el később Középföldre is – egyébként történelmi tény, hogy a csirke Ázsiából származik, de most már azt is tudjuk, hogy a númenoriak hozták be őket onnan).

És éltek még Númenorban medvék is, feketék és barnák (róluk a *Befejezetlen regék*ben még nincs szó, a *Nature*-ben viszont igen hosszan), a nagy fekete medvék főleg Forostarban fordultak elő. A medvék is békében éltek az emberekkel, egyfajta tiszteletteljes távolságtartás volt jellemző közöttük. Balesetek persze előfordultak, de még a néhány véletlen haláleset sem robbantott ki soha háborút a két nép között (ezt tényleg így írja Tolkien, a háború szót használva). Az emberek tudták, hogy az év egyes szakaszaiban (például a párzási időszakban) a medvék ingerlékenyebbek (illetve azt is, hogy a fiatal medvék vadabbak lehetnek), és ilyenkor messze elkerülték őket. Voltak kifejezetten szelíd medvék is, akik gyakran meglátogatták az emberek házeit, ahol néha mézet is kaptak (maguktól csak az óriult medvék támadták meg a kaptárakat), de azért nem aludtak bent.

A legkülönösebb dolog a medvetánc volt. Ez nem úgy medvetánc, mint Európában, ahol addig kínozták a medvét, amíg úgy nem csinált, mintha táncolna: a medvéknek – különösen a feketéknek – saját, különleges táncaik voltak, és az emberek segítettek nekik ezeket továbbfejleszteni, még elegánsabbá tenni. A medvék időnként szívesen elő is adták a táncaikat ember barátainak. A leghíresebb ezek közül a Tompollői Nagy Medvetánc (*ruxoalë* – egy korábbi verzióban *ruxopandalë*) volt Forostarban. Minden ősszel, nem sokkal Eruhanatelë után tartották, és néha ötven vagy annál is több medve táncolt benne. Erre a látványosságra a sziget minden részéről eljöttek az emberek. Azoknak, akik még nem láttak ilyet, a medvék lassú, de elegáns, méltóságteljes tánca elsősor nevenségesnek tűnhetett, de a nézők közül mindenki tudta, hogy nem szabad nevetni, mert a medvék nem értették az emberi nevetést, az megijesztette és felmérgesítette őket.

Vízi állatok

A vízi vagy vízközei állatok közül legtöbbször a madarak voltak, a hazatérő hajósok gyakran előbb hallották meg a vízimadarakat, mint hogy meglátták volna a partot. Cápával csak Númenortól messze találkoztak az emberek, és a valák kegyének tulajdonították, hogy a sziget környékét



Kép: William Holbrook Beard [WikiArt]

elkerülték (Ulmo elküldte őket valahova), másféle víziállatok viszont gyakran előfordultak. A halak közül megkülönböztették az édesvízben élőket (amelyek csak szaporodni jártak a tengerbe) és a sósvízieket, és szerettek halászni is.

Madarak

A madarakat a númenoriak különösen szerették. Sokféle élt a szigeten, a sasoktól kezdve (Elros napjaitól Tar-Ancalimon idejéig egy szirtisas-család fészkelte a királyi palotában) a *kirinki* nevű piros, kicsi, ökörszem méretű madarakig, melyeknek magas, csipogó hangja az emberi hallás határán volt. Az északi vidéken sok volt a holló, és egy pintyfőle, szelíd énekesmadár, amely sehol másutt nem élt, csak Númenorban – az adanok nagyon szerették őket hallgatni. Gyakran éltek szelíd énekesmadarak a házak körül, és énekeltek a tetőn meg a szomszédos fákon. Ezek a madarak időnként még a *solmába* és a *szobákba* is beropültek. Kalitkában csak az elárvult madarakat tartották, és őket is elengedték, miután felnevelték őket.

Az egész númenoriakról szóló leírást áthatja, hogy mennyire barátián és egyenrangúan kezelték a természetet: nem viszonyultak az állatokhoz erőszakosan, és azok ezt meg is hálálták. Ez az állapot sokkal idillikusabb volt, mint Középföldén a kezdetektől napjainkig valaha.

Források és irodalom:

- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *A szilmarilok*. Európa, Budapest, 2013.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *Az elveszett út és más írások*. Helikon, Budapest, 2021. (Középfölde Históriaja V.)
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *Befejezetlen regék Númenorról és Középföldéről*. Európa, Budapest, 2012.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Carl F. Hostetter): *The Nature of Middle-earth*. HarperCollins, London, 2021.

TÉNYLEG RASSZISTA VOLT TOLKIEN?

Írta: Dimitra Fimi

Fordította: Feró Zsófia

A címben szereplő kérdés újra és újra felmerül: legújabbán talán a készülő tévésorozat, a választott színészek és az első előzetes érő kritikák kapcsán. De hogy ennél kevesebb is elég, arra jó példa ez a 2018. decemberi írás: akkor épp egy podcast nyomán került a téma az érdeklődés középpontjába. A cikk szerzője, Dr. Dimitra Fimi Tolkien-kutató a fantasy- és gyermekirodalom előadója és a Centre for Fantasy and the Fantastic társigazgatója a Glasgow-i Egyetemen.

Az orkoknak, a tündék csúf, szörnyszerű ellenségeinek démonizálása vajon arra utal, hogy J. R. R. Tolkien szerint „bizonyos fajok rosszabbak, mint mások”? Ez a központi kérdése a brit sajtóban fellángolt vitának, melyben A Gyűrűk Ura szerzőjét rasszista nézetekkel vádolják.

Tolkien faji nézetei nem számítanak új kutatási területnek. Én magam is tanulmányoztam ezt a kérdéskört (Tolkien, *Race and Cultural History: From Fairies to Hobbits*), és a média is alaposan kitárgyalta. Az erről szóló vita legutóbb 2002-ben, Peter Jackson A Gyűrűk Ura filmtrilógiája kapcsán lángolt fel.

És most miért?

A téma egy Andy Duncan fantasyíróval készített Wired-podcast kapcsán került újból előtérbe. Ebben 2002-es, *Senator Bilbo* (Bilbó szenátor) című elbeszélését mutatta be, melynek főszereplője Tolkien hobbit hőséne, Zsákos Bilbónak névrokona. Duncan a művében egy valós személy, Theodore G. Bilbo szenátor képét festette meg, aki Mississippi állam szenátoraként a 20. század elején a fehérek felsőbbrendűségét hirdette – az elbeszélésben pedig az orkok bevándorlása ellen lép fel Tolkien Megyéjében, A Gyűrűk Ura eseményeit követő időszakban.

Ez a képzeletbeli szenátor ellenez minden idegent, aki „beszennyezheti” a Megye tisztaságát. A történet egy leleményes, jól megírt paródia, amelyben az orkokat félreértik és kirekesztik. A podcastban azonban Duncan szót ejtett arról a „Tolkiennál gyakran felbukkanó elképzelésről, mely szerint bizonyos fajok/népek rosszabbak másoknál”, és hogy ez az eszme veszélyes lehet.

Igazan van? Nos, igen is, meg nem is.

Tolkien világa

A Tolkien által teremtett Középfölde a hierarchián, a „létezők láncolatán” (scala naturae) középkori elgondolásán alapul, amely erőteljes vizuális metaforaként az életformákat az alapján rangsorolta, hogy milyen arányban állnak

„szellemből” és „anyagból”. A legfelső szinten Isten és az angyalok állnak, alattuk az emberek, még lejjebb az állatok és így tovább.

Tolkiennál ehhez hasonlóan a tündék állnak a középföldi hierarchia csúcán, az orkok pedig morális és spirituális jellemvonásaik (vagy ezek hiánya) következtében legalul. Tolkien mitológiájában az orkok hagyományosan „szörnyek”; a tündék és emberek Morgoth (Tolkien világának eredeti Sötét Ura) által megrontott, eltorzított formáját testesítik meg.

Teológiai szempontból ez jól működik. És mindaddig nem is volt gond vele, amíg Tolkien egy mitológián dolgozott, vagyis a tündék azon mítoszain és legendáin, amelyek A szilmarilok szövegét adják (ezeket a történeteket Tolkien A Gyűrűk Ura előtt kezdte el írni, soha nem fejezte be őket, és csak a halála után jelentek meg).

Azonban A Gyűrűk Ura megírásakor Tolkien már egy másfajta elbeszélésmódot alkalmazott. Ez már egy regény, ahol többek között másféle karakterábrázolásra és dialógusokra van szükség. Az orkok itt már kidolgozottabb karakterek. Részletesebben ábrázolt fizikai megjelenésük mellett humorérzéklet és személyiséget is kaptak. Emberekké váltak.



Kép: Schuster Viktória (Narbeleth)

Ekkortájt kezdte Tolkien újragondolni az orkok eredetét. Teológiaiag helytálló elképzelés volt, hogy „megrontott” tündék és emberek legyenek, hiszen a gonosz Morgoth nem lehetett képes új élet teremtésére, csak a már meglévő eltorzítására. De akkor rendelkeztek az orkok szabad akarattal is? Létezhetett számukra megváltás?

Tolkien sokat gyötrődött ezen, és azon a gondolon, hogy ezek a szörnyű teremtmények egykor magasztos tündék lehettek. Több eredetmagyarázatot is kipróbált, még azt is fontolóra vette, hogy az orkok talán csak gépiesen cselekedtek, és a beszédet papagájok módjára utánozták.

Mivel Tolkien soha nem fejezte be *A szilmarilok* megírását, az orkok eredetének kérdésére nincs végleges „megoldás”. Azonban *A Gyűrűk Ura* orkjainak több faji jellemzője is problémákat vet fel: a szövegben sehol sem találunk részletes leírást róluk, de visszatérő sajátosságuk a ferde szem és a sötét bőr. A szellemi tulajdonságok és a kinézet ilyesfajta összekapcsolása egy az egyben a viktoriánus szemléletű antropológiát idézi fel.

Számít a szándék?

Nem Tolkien volt az első, aki a képzeletbeli gonosz szörnyeket faji szempontból „másnak” ábrázolta. George MacDonald *A királykisasszony és a manó* című regényének manói szintén (és meglehetősen nyugtalanítóan) a XIX. század faji és evolúciós elkorcsosulás miatti félelmeit testesítik meg. N. K. Jemisin díjnyertes fekete fantasyíró szerint „az orkok a »Mástól« való emberi félelem mérgező indáinak gyümölcsei”. Ezek szerint Tolkien rasszista volt? A valóság ennél összetettebb.

Az irodalmi szövegek nem egy légüres térben jönnek létre: egy hagyomány részei. Más szövegekre és más elvárásokra reagálnak. Tolkien korai munkája egy mitológia megírására irányult, amelyben elvárt volt a szörnyek jelenléte. George MacDonald a „jó” szereplők ellenségeként felhasznált manókat az európai folklórból vette át, Tolkien pedig a *Beowulf* démoni lényeitől kölcsönözte az „ork” szót.

Ugyan nincs semmi váratlan abban, hogy Tolkien (és MacDonald) szörnyeire hatottak az akkori idők faji jellemzőkkel kapcsolatos félelmei, aggodalmai vagy akár „tudományos” vitái, de ez jóval összetettebbé teszi az orkok kérdését. Tolkien ugyan elítélte a fajelméleteket, nem volt hajlandó árja származásúnak vallani magát *A hobbit* német kiadása érdekében, és nyíltan háborgott a náci Németország ellen, de ez nem jelenti, hogy késő viktoriánus, kora XX. századi neveltetéséből származó előítéletei

ne szivárogtak volna bele a Középföldre jellemző világnézetbe.

Az ideológiának nagy hatalma van, az irodalomban betöltött szerepe pedig bonyolult. Vannak szerzők, akik társadalmi vagy politikai szándékkal írnak. És vannak szerzők, akiket nem ilyen célok vezérelnek, de a világnézetük, meggyőződéseik és értékeik burkoltan jelen vannak a szövegeikben. Én úgy látom, Tolkien faji előítéletei burkoltan bújnak meg Középföldén, míg az értékei – többek között a barátság, a bajtársiasság, az önzetlenség és a bátorság – egyértelműen megjelennek, összetettebbé és érdekesebbé téve a világot.

A Gyűrűk Ura Középföldéjén különböző fajoknak és népeknek kell szövetségre lépniük, hogy közösen arassanak győzelmet az – elsősorban morális – ellenség felett. Az a jelenet, amikor Csavardi Samu rápillant egy ellenséges katona holttestére, és elgondolkodik azon, hogy tényleg gonosz volt-e, vagy csak rákényszerítették a háborúskodást, szöges ellentéte az ellenség demonizálásának vagy „a Más” dehumanizálásának. Az ilyesfajta összetettség az oka, hogy bizonyos irodalmi alkotásokat hosszú idő elteltével is olvasnak az emberek, és az újabb nemzedékek számára más és más jelentést hordoznak.

Eredeti cikk:

Fimi, Dimitra: Was Tolkien really racist? *The Conversation*. Közzétéve: 2018. 12. 06. Elérés: <https://theconversation.com/was-tolkien-really-racist-108227>

Az írás 2019-ben elnyerte a Tolkien Society „Legjobb cikknek” járó díját.

Hivatkozások:

Andy Duncan Interview. Közzétéve: 2018. 11. 23. Elérés: https://youtu.be/nfQv1X_b29E

Fimi, Dimitra: *Revisiting Race in Tolkien's Legendarium: Constructing Cultures and Ideologies in an Imaginary World*. Közzétéve: 2018. 12. 02. Elérés: <http://dimitrafimi.com/revisiting-race-in-tolkiens-legendarium-constructing-cultures-and-ideologies-in-an-imaginary-world/>

Fimi, Dimitra: *Tolkien, Race and Cultural History: From Fairies to Hobbits*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2008.

Is Lord of the Rings Prejudiced Against Orcs? *Wired*. Közzétéve: 2018. 11. 24. Elérés: <https://www.wired.com/2018/11/geeks-guide-lotr-orcs/>

Jemisin, N. K.: *From the Mailbag: The Unbearable Baggage of Orcing*. Közzétéve: 2013.02.13. Elérés: <https://nkjemisin.com/2013/02/from-the-mailbag-the-unbearable-baggage-of-orcing/>

Yatt, John: Wraiths and race. *The Guardian*. Közzétéve: 2002. 12. 02. Elérés: <https://www.theguardian.com/books/2002/dec/02/jrrtolkien.lordoftherings>

AKÁR A CSÁKÁNYOK CSATTOGÁSA – A KHUZDUL NYELV

Írta: Derényi Róbert (Lóbelt)

Tolkien törpjének megvan a saját nyelvük – talán kijelenthető, hogy ez közismert. Elvégre hallhattuk A hobbit-filmekben, különösen Az Öt Sereg Csatájában, olvashattuk a könyvekben Balin sírfeliratát. Azt azonban már kevesebben tudják, hogy a könyvekben olvasható nyelv, a khuzdul csak töredékeiben ismert, mivel Tolkien sosem írta le részletesen: a filmekben használt szavak nagy része nála nem létezik. Persze még ezek a töredékek is megmozgatták sokak fantáziáját, az idők során számos elemzés született. Az alábbiakban a Tolkien leírta keveset mutatnám be, kiegészítve néhány ennek alapján tett következtetéssel.

„Külső” történet

A khuzdul nyelv alapjait Tolkien az 1930-as években vázolta föl, a *Silmarillion* egy korai verziójában. Ekkor jelennek meg először a *Khazaddûm* és a *Gabilgathol* nevek, igaz, még nem a *Gyűrűk Urában* így nevezett helyekre utalva (*KH V, Quenta Silmarillion*). Összesen két-három kifejezést és körülbelül hatvan szót írt le, összefüggő szöveget vagy nyelvtant nem. Egy esszéjében így fogalmaz: „e nyelv szerkezetének némely részletét felvázoltam, azonban csak igen csekély szókinccsel” (*HoME XII, Of Dwarves and Men*). Sajnos úgy tűnik, ennél tovább nem is jutott.

A nyelv később *A hobbit*-filmek kapcsán kapott nem várt figyelmet – a meglévő korpusz viszont nem tette lehetővé komplett párbeszéd megalkotását, így a filmek készítésében közreműködő nyelvész, David Salo kiegészítette Tolkien munkáját, gyakorlatilag újraalkotva azt. Az így kreált változat megkülönböztetésképp a neo-khuzdul nevet kapta. Ennek szókinccse mára több ezer szóra rúg, az interneten (Salo személyes blogján, a – mára sajnos archivált – *Midgardsmalon*, vagy a *Dwarrow Scholar honlap*) pedig szótárát, nyelvtant és igazi online nyelvtanfolyamot is találhatunk.

Középföldén

A khuzdul a törpök nyelve, mégpedig titkos nyelve volt, amit leginkább egymás közt használtak, és csak elvétve tanítottak meg néhány kívülállónak. Hajlandók voltak ugyan felfedni a titkot azon kevesek előtt, akik már teljesen elnyerték bizalmukat, ám ők legtöbbször nem akarták megtanulni a nyelvet, mert hangzását durvának és rútnak, tanulását nehéznek érezték. Akadtak azért néhányan, akik éltek a lehetőséggel, így tett például Curufin, aki az első korban a noldák közt egyedülként sajátította el a törpök nyelvét (*HoME XII, The Shibboleth of Fëanor*), vagy Pengolodh, aki nyelvtanulás céljából a másodkorban egy darabig még a törpök között is élt (*HoME XI, Quendi and Eldar*).

A titoktartást annyira komolyan vették, hogy egy törpnek általában két neve volt – egy törp nyelven belső használatra, és egy másik a Közös Nyelven (talán az előbbi fordítása, ám ez nem biztos, lévén nincs olyan törp, akinek

mindkét neve ismert volna), amit más népekkel való érintkezéskor használtak (*GyU, F függelék II. Harmadkori népek és nyelvek*). Általában ez utóbbi jelenik meg a könyvekben is. Érdekes mód a kicsi törpök nem titkolták ennyire neveiket, Mîmet és fiait csak khuzdul nevükön ismerjük. Nem kizárt tehát, hogy a nevek eltitkolása az első korban még nem volt jellemző, hanem csak később jött szokásba, ugyanis az ekkoriban élt törpök legnagyobb része khuzdul néven, míg későbbi leszármazottaik kizárólag külső névükön ismertek. Kevésbé titkolták a helységneveket, amiket később is minden további nélkül használtak más népek tagjai előtt is (gondoljunk csak Moriára, amit többször is Khazad-dûmnak neveznek).

A nagy titkolózás persze nem volt jó hatással a nyelv használatára, a harmadkorra – különösen a Hosszúszakállak között – sokaknak nem is anyanyelve volt, hanem csak egyfajta féltett kulturális örökség. Annál is inkább, hiszen nem akármilyen nyelv volt ez, maga Aulë tanította a Törpök Hét Atyjának (*A szilmarilok, Aulë és Yavanna*). Ettől még a törpök továbbra is gyakran használták a khuzdult, ha nem is feltétlenül anyanyelvként. Az idők során a nyelv különösen lassan és keveset változott, ami kiválóan alkalmassá tette az egymástól elszigetelt törp kolóniák közti kommunikációra.

Bár a törpök nem írtak különösebben sokat, a khuzdul írott formában is ismert (az egyetlen konkrét példa khuzdul feliratra Balin két nyelvű síremléke). Eredetileg talán rendelkeztek valamiféle saját írásrendszerrel, de miután kapcsolatba kerültek a tündékkal, gyorsan átvették a certheket (*HoME XII, Of Dwarves and Men*). Mivel ezeket a sindarin leírásához találták ki, a törpök néhány módosítást eszközölve használták az ábécét (például bizonyos rúnák hangértékét megváltoztatták, másokat pedig elhagytak).

Agláb kontra iglishmék

A khuzdul különlegessége, hogy a beszélt és írott nyelvhez (*aglab*) társul egy jelnyelv is, az *iglishmék*. Kizárólag hangtalan mozdulatok alkotják, amikről persze szintén nem sokat tudni. Néhány jel azért ismert, például a jobb, majd a bal kéz mutatójának enyhe megemelése azt

jelenti: 'figyelek', míg a két ujj együttes megemelése annyit tesz: 'Figyelj!' (VT 39).

Nyelvtan

Mivel sem nyelvtan, sem elegendő korpusz nem áll rendelkezésre – alig 60 szó ismeretes, ráadásul ezek többsége tulajdonnév –, a nyelv szerkezetére nézve is csak találgatni lehet. Annyi biztos, hogy a khuzdul fölépítését tekintve nagyban különbözött a többi Középföldén beszélt nyelvtől. Ennek „külső” oka, hogy a khuzdul nyelvtana a sémi nyelvekére, például a héberére vagy az arabéra hasonlít, míg a többi középföldi nyelv megalkotásakor Tolkien egészen máshonnan inspirálódott (*The Semitic Connection*).

Hangtan

A nyelv ötféle magánhangzót használ (a, e, i, o, u), amelyeknek van rövid és hosszú változata is. Utóbbit a betű fölé írt kalap jelzi (pl. *â*). Ezeket körülbelül a magyar /a/, /e/, /i/, /o/, /u/ hangoknak (és hosszú változatuknak) megfelelően kell kiejteni.

Elég valószínű, hogy a nyelvből hiányoznak a hosszú mássalhangzók. A korpuszban legalábbis mindössze két példa van ilyenre, de ezek egyike összetett szó (*Nulukkhizdîn*), a másik pedig rendre kötőjellel szerepel (*Khazad-dûm*), talán éppen ezért.

Megjegyzendő, hogy van két hang, amit törp rúnákkal igen, de a latin betűs átírásban nem jelölünk. Egyrészt a magánhangzóval kezdődő szavak elején ejtendő gégezárhang /ʔ/, másrészt pedig az angolban (is) gyakori schwa /ə/ (*An Analysis of Dwarvish*).

AZ ANGERTHAS DAERON ÉS AZ ANGERTHAS MORIA KÜLÖNBSEGEI		
Rúna	A. Daeron	A. Moria
>	S /sz/	H
λ	H	Sz /sz/
κ	R	J /dzs/
ϝ	Rh /r/	Zh /zs/
↑	N	R
ψ	Ñ /ng/, szó elején /n/	N
λ	Ny /ny/	Z
λ	Zh /zs/	-
κ	J /dzs/	-
Υ	-	N (a Ψ rúna alternatívája)
† és †	-	schwa /ə/
ı	-	hehezet (pl. V ₁ = kh)
<	-	gégezárhang /ʔ/

Névszók

A khuzdul nyelv erősen flektáló, tehát a szavak mássalhangzókból álló, ún. szógyökökből képezhetők magánhangzók hozzáadásával. A *Kh-Z-D gyökből például egy *u* betoldásával képezhető a *khuzd*, azaz 'törp' szó. Ha az adott szó száma, esete megváltozik, csak a magánhangzók változnak, a gyök mássalhangzói nem: a *khuzd* szó esetében például a többesszám *khazâd*. Az így képzett szavak a flektáló nyelvek többségében (és valószínűleg a khuzdulban is) toldalékolhatóak, azonban egy-egy toldalék több nyelvtani jelentést is hordozhat (ellentétben az agglutináló nyelvekkel, mint például a magyar), és nem befolyásolja a gyököt.

Összesen tizenkét ilyen gyököt ismerünk, ezek mindegyike két vagy három mássalhangzóból áll. Nem kizárt azonban, hogy valójában csak hárommássalhangzós gyökök vannak, csak a kétmássalhangzósoknak tűnnek első mássalhangzója egy gégezárhang, amit a latin betűs átírás nem jelöl. Ilyen például az *aglâb* és *iglishmêk* szavak feltételezett gyöke (*-G-L) vagy a 'sötétség, árnyék' jelentésű *uzn* szóé (*-Z-N). (A khuzdul szógyökök és szavak listáját lásd az *Ardalambion* honlapon.) Mindezt azonban Tolkien nem írta le, csupán az elsődleges inspirációt jelentő arabban és héberben föllelhető párhuzamokra építő találgatás. Ráadásul ismerünk ellenpéldát is, a valószínűleg 'patak, folyómeder' jelentésű *nâla* szó gyöke (*N-L) szintén kétmássalhangzós, azonban – lévén mássalhangzóval kezdődik – nem képzelhető el az elején egy gégezárhang (persze lehet, hogy a végén van, de ez biztosan nem kijelenthető). (*An Analysis of Dwarvish*)

Feltételezhető, hogy az egyes gyökökből hasonló értelmű szavak képezhetők. Például a *Kh-Z-D gyökből képzett szavaknak általában a törpökhöz kapcsoló jelentése van (például a *khuzd* jelentése 'törp', míg a *Nulukkhizdîn* utótagja feltételezhetően ennek valamilyen alakja), a *G-L gyök pedig a nyelvhez, beszédhez kötődő szavakban jelenik meg (*aglâb*, *iglishmêk*).

Főnevek

Mindössze tizenhat főnév és néhány melléknév ismert (a tulajdonneveket nem számítva), emellett néhány többesszámú alak (amelyeknek azonban nem minden esetben ismert az egyesszáma), valamint néhány további szógyök is. Az valószínűnek tűnik, hogy a főneveket több deklinációba kell sorolnunk, mivel a többesszámú alakok között eltérések vannak. Így például a *khuzd* szó (ismert) többesszáma *khazâd*, a *rukh* 'ork' szóé *rakhâs*, viszont az egyesszámában ismeretlen 'felhő' szóé *shatûr*. Utóbbi az *û* miatt nyilvánvalóan különbözik a többitől,

de miután nem tudni más hasonló többesszámról, nem eldönthető, hogy csupán rendhagyó alakkal vagy egy másik deklinációval van-e dolgunk (és persze az egyszámú alakját sem állapíthatjuk meg teljes biztonsággal). Ugyanez a helyzet az *ül* 'folyók' és a *dúm* 'barlangok' szavakkal is.

Melléknevek

A melléknevekről még ennél is kevesebbet tudni. Nem egyértelmű az sem, hogy az ismert alakjuk milyen számban áll. Vegyük például a *sigintarág* 'hosszúszakállúak' szóösszetételt: a *tarág* szó kétségtelenül is ismeretlen (**turg*) 'szakáll' szó többesszáma, tehát lehetséges, hogy a *sigin* melléknév is többesszámú. Ha ez így van, úgy talán a *Zirak-zigil* toponimában előforduló *zirak* (ezüst/tű) is egyszámú, többesszáma pedig talán **zirik*.

Emellett két esetben (*khuzdul*, *Fundinul*) is megfigyelhető az *-ul* végződés, ami talán melléknévképző lehet, de az így képzett szavak általában leszármazást vagy birtokviszonyt fejeznek ki. A *khuzdul* melléknév nyilvánvalóan a *khuzd* főnevet foglalja magában, a *Fundinul* 'Fundin fia' pedig Fundin nevét. Talán ugyanez a képző van a *mazarbul* (krónikáké) szó végén és az *Azanulbizar* (Feketepatak völgye) név közepén is.

Nem lehetünk biztosak a szórendben sem. Bár a különböző tulajdonnevekből úgy tűnik, jelzős szerkezetek esetén a jelző a jelzett szó előtt áll (például *Kheledzâram*: Tükörtó, tükörfordításban 'üvegtó'; *Naragzâram*: Fekete Üveg, szó szerint 'fekete tó'), de mindezt megkérdőjelezi, hogy Tolkien kései – és a korábbiaknak ellentmondó – jegyzetei alapján a *Zirak-zigil* névben a *zirak* szó nem ezüstöt, hanem tűt, fokot, a *zigil* pedig nem fokot, hanem ezüstöt jelent. Amennyiben ez nem csupán hiba, úgy az is föltételezhető, hogy a szórend rugalmas. (A hiba ugyan lehetséges, de nem valószínű: Tolkien ugyanis egy helyütt megváltoztatta az Ezüstér *khuzdul* nevét is *Kibil-náláról Zigilnâdra* – érdekes módon az eredeti szórendet meghagyva. Christopher Tolkien ennek ellenére apró hibának minősítette az esetet.) Az ilyen szóösszetételek elemeit nem feltétlenül

választja el kötőjel, egybe is írhatók, például *Gabilgathol* vagy *Nulukkhizdîn*. (Előbbi Belegost törp neve, szó szerint nagy erődöt jelent, míg utóbbi Nargothrond *khuzdul* elnevezése, pontos jelentése ismeretlen. A *nuluk-* előtag talán az 'ösvény, folyómeder' jelentésű *nâla* szóval rokonítható, míg a *-khizdîn* utótag feltételezhető gyöke (**Kh-Z-D*) a *khuzd* szóéval lehet azonos. Ezeket és Nargothrond történetét ismerve, talán 'törpök vájta barlang a folyó mellett' a megoldás. Esetleg – Magnus Åberg elmélete szerint – a *khizdîn* lehet a törp szó többesszámú kicsinyítése, 'pici-törpök földje a folyónál' jelentést adva (*An Analysis of Dwarvish*).

Névmások

Az egyetlen ismert névmás a *mênu*. Ez a második személy többesszámának valamelyik alakja (nem tudni, milyen esetben áll, így pontosan nem beazonosítható), ami egyszer fordul elő, Gimli csatakiáltásában: *Khazâd ai-mênu!*, azaz 'rajtatók a törpök'.

Igék

Négy ige ismeretes: *gundu*, azaz 'barlangot váj', *felek*: 'sziklát farag', *felak*: 'vésőt vagy fejszét használ'; illetve az S-L-N gyök az 'esik' ige gyöke, amelyben viszont a magánhangzókat nem tudjuk biztosan, talán *salôn* vagy *sulûn* lehet az ige.

Mindezeknek csak a felsorolt alakjuk ismeretes, az ige-ragozásról tehát nem lehet messzemenő feltételezéseket tenni. Emellett a *felak* szó főnévi értelemben vésőt vagy kisebb fejszét jelent, következésképpen, ahogy például az angolban, úgy a *khuzdulban* is megeshet, hogy egy-egy szerszám neve és használatának igeje azonos alakú.

Birtokos szerkezet

A *khuzdul* birtokos szerkezetét tulajdonnevekből és két kifejezésből (Balin emlegetett sírfelirata és a „*Baruk Khazâd! Khazâd ai-mênu!*” csatakiáltás) ismerjük. Ezek alapján az *-u* és az *-ul* végzések tölthetik be a birtokjel és a birtokos személyjel szerepét. Ami az *-ul* végzést illeti, mint korábban említettem, tulajdonképpen melléknévképző, de az így képzett szavak általában származást vagy birtoklást fejeznek ki. Az *-u* végződés is Balin sírfeliratán szerepel (*Balin Fundinul uzbad Khazâd-dûmu* – 'Fundin



Kép: Joono Kujanen [deviantart.com/tulikoura]

fia Balin, Khazâd-dûm ura'), ennek alapján pedig bizonyosan birtokviszonyt fejez ki, de használatának módja kérdéses. A feliratból kiindulva pofonegyszerű, csak a birtokost kifejező szó végéhez kell illeszteni. Azonban a *Baruk Khazâd!* csatakiáltásban úgy tűnik, nincs meg, hacsak nem a *baruk* szó *u*-ja az. Ez utóbbi feltételezést valószínűsíti a *Nulukkhizdîn* név, illetve annak *nuluk*- előtagja is (de mint említettem, a név jelentéséről csak feltételezéseink vannak, megeshet tehát, hogy szó sincs birtokos szerkezetéről). Ellenben a *Felakgundu* névben az *-u* ugyancsak toldalékként jelenik meg. Fölmerül tehát a kérdés, hogy mitől függ, toldalék lesz-e belőle vagy belső flexió? Válasz pedig sajnos nincs.

Előjárószavak

Mint említettem, a khuzdul leginkább a héber és arab nyelvek inspirálták, de van egy eleme, ami a kelta nyelvekhez – vagy éppen a magyarhoz – hasonlít, ez pedig a helyviszonyok kifejezése. A magyarban erre névutók, a kelta nyelvekben pedig előjárószavak használatosak, a közös bennük pedig az, hogy személyragokkal láthatók el (pl. rajtam, rajtad, rajta). A khuzdul nyelvből ilyesmire egyetlen példát ismerünk, ez pedig a korábban már emlegetett *ai-mênu*, pontosabban az ebben szereplő *ai*. Az összetétel annyit tesz: 'rajtatok', ebből az *ai* valószínűleg az *-on/-en/-ön* megfelelője, míg a *mênu* maga a névmás.

A khuzdul és más nyelvek

Habár a törpök szélsőségesen izolálták nyelvüket, némi kapcsolat azért mégiscsak kimutatható Középfölde többi nyelvével. Először is, van legalább egy khuzdul szó, a *kibil* ('ezüst'), ami a sindarin *celebb*ől eredeztethető. Ebben az esetben érdekesnek tartom, hogy a törpök pont egy olyan szót vettek át, ami a bányászathoz, a fémek megmunkálásához kapcsolódik, tehát számukra egy meglehetősen alapvető kifejezés. Másodszor, a sindarinban is vannak szavak, amik a khuzdulból származhatnak. A sindarin *heledh* 'üveg' szó alighanem a khuzdul *kheled* átvétele, illetve a törpök önelnevezése (*khazâd*) is megjelenik a sindarinban, *hadodh* alakban (sőt, a quenya *casar* is erre vezethető viszsza). Ezek alapján gyanítható, hogy további sindarin jövevényszavak is voltak a khuzdulban, ezeket azonban Tolkien nem írta le.

Az ilyen szóátvételektől eltekintve viszont a törpök és a tündék nyelvei nem mutatnak hasonlóságot – de miért is mutatnának, elvégre semmi rokonság nincs köztük. Mi több, a khuzdul Középfölde egyetlen más nyelvével sem rokon, már csak azért sem, mert Aulë alkotta. Illetve talán mégis, a *Lhammas* és illusztrációja, a Nyelvek Fája szerint

Bor és Uldor népének, a füstöképűeknek a nyelve valamiféle kapcsolatban állt a khuzdullal, ám erről nem tudunk meg többet (*KH V., Lhammas*). Talán ezen elképzelés továbbélése a *Silmarillion* későbbi változataiban az emberek ósatyáival való együttélés az első kor kezdetén (*HoME XII., Of Dwarves and Men*). Az pedig, hogy az adûni nyelv szerkezete mutat némi hasonlóságot a khuzdullal, alighanem ugyancsak ennek az együttélésnek köszönhető. Fauskanger még egy rokonítható szót, azaz inkább gyököt is említ, ez a *Kh-Z-D. Az adûni *hazad/hazid* 'hét' számnév gyöke (*HA-Z-'D) erősen hasonlít a törpökhöz kapcsolódó jelentésű khuzdul szavakéra, és jelentése is kapcsolódhat a törpökhöz: a Törpök Hét Atyja, a törpök hét törzse, a Törpök Hét Kincse. (*The Secret Tongue of the Dwarves*). Ugyanakkor ezek a nyelvek (különösen a khuzdul) nincsenek részletesen kidolgozva, így hasonlóságai és különbségei nem összevethetők, ennél fogva pedig nem jelenthető ki biztosan, hogy a két nyelv rokon lenne.

Források és irodalom

- Åberg, Magnus: *An Analysis of Dwarvish*. Elérés: https://www.forodrim.org/daeron/md_khuzdul.html. Letöltve: 2022. 07. 16.
- Zielenbach, Maria: *The Semitic Connection. Near Eastern Influences on Tolkien's Invented Languages*. Elérés: https://www.academia.edu/44214472/The_Semitic_connection_Near_Eastern_Influences_on_Tolkiens_Invented_Languages. Letöltve: 2022. 07. 16.
- Fauskanger, Helge Kåre: *Khuzdul - The Secret Tongue of the Dwarves. Ardambion*. Elérés: <https://folk.uib.no/hnohf/khuzdul.htm>. Letöltve: 2022. 07. 16.
- Midgardsmál, David Salo blogja. Elérés: <http://web.archive.org/web/20190210015531/https://midgardsmal.com/category/khuzdul>. Letöltve: 2022. 07. 16.
- The Dwarrow Scholar*. Elérés: <https://www.dwarrowscholar.com>. Letöltve: 2022. 07. 24.
- Tolkien, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura*. Európa, Budapest, 2014.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *A szilmarilok*. Európa, Budapest, 2014.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *Az elveszett út és más írások*. Helikon, Budapest, 2021. (Középfölde Históriaja V.)
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *The War of the Jewels*. HarperCollins, London, 1994. (The History of Middle-earth XI.)
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *The Peoples of Middle-earth*. HarperCollins, London, 1997. (The History of Middle-earth XII.)
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Carl F. Hostetter): *From Quendi and Eldar, Appendix D. Vinyar Tengwar 39*. (1998. július) 4–21. o.

JÓL HANGZÓ FORDÍTÁSOK

Készítette: Bartók Nagy Tamás és Orthmayr Flóra

Három éve jelent meg magyarul a Gondolin bukása, három évtizede A szilmarilok – és még ennél is messzebbre nyúlik vissza a fordító, Gálvölgyi Judit lelkesedése Tolkien világa iránt. Hosszú és jó hangulatú beszélgetésünkben azonban sok minden más is szóba került az alkarpáncéltól a víziló etetési költségein át a jó könyvekig és a rossz filmekig.

Milyen volt A szilmarilok után sok évvel a Húrin gyermekeit és a Gondolin bukását önálló kötetekként is fordítani?

Érdekes volt, hogy bizonyos részek hogy vannak részletesebben kibontva, mások mennyivel jelentéktelenebbek. Egy biztos, hogy amikor Tolkien-szöveggel foglalkozik az ember, akkor elő kell szedni az összes többi könyvet. Ugye a *Gondolin bukása* volt az utolsó, amit csináltam, ahhoz is előszedtem az összes addigit, ott kellett lenniük, és utána kellett nézmem, hogy mi hogyan volt – amit más fordított, természetesen azt is, éppen az egységesség érdekében: ha valamit már egyszer elneveztek, az lehetőleg maradjon úgy.

És mennyi időt vesz igénybe egy ilyen fordítás?

Nem tudom megmondani... Én meglehetősen gyors vagyok, a rekordom egy nap alatt hetvenhat oldal volt, de nem ilyen szövegből. Vannak ilyen könnyű női regények, éppen most is olyat csinálok, ahol nem kell nagyon szótárazni, de Tolkiennál rengeteg olyan szó van, amelyet a mai életben ember nem használ... A legutóbbi, amire emlékszem, hogy a *Gondolin bukásában* volt egy olyan szó – angolul meg nem mondom, de magyarul azt jelenti, hogy alkarpáncél. Na most, ezt a magyarban is nagyon ritkán használják, de benne volt, meg kellett keresni.

Amikor több fordító dolgozik egy művön, például Ön fordítja a prózát és valaki más a verseket, akkor van valamilyen együttműködés, vagy teljesen függetlenül dolgoznak, és kész szövegek kerülnek egymás mellé?

Nem dolgozunk együtt. Én egyáltalán nem nyúltam a versekhez. Egyik mesterem, Makai Imre, azt mondta, hogy ő egy négy soros versikét sem fordít le, mert ő nem költő. Én egy négy soros versikét lefordítok azért, vagyok annyira pofátlan, de ha sok vers van, természetesen nem nyúlok hozzájuk. Úgyhogy a versrészleteket tőlem teljesen függetlenül csinálták, nem is ismerem a fordítót, nem is beszélünk soha, még telefonon sem.

El szokta olvasni a munkáit megjelenés után – például A szilmarilokat?

Nagyon ritkán... Az az igazság, hogy még mindig jobban szeretem az egészet angolul olvasni... annyira szép

nyelvileg az angol szöveg, és olyan gazdag! Volt egy pár műtetem, többször voltam kórházban, és többnyire *A Gyűrűk Urát* viszem magammal, angolul. Azt szokták mondani, hogy altatás után az emberek nehezen olvasnak: na most, én olvastam mindig altatás után, még hozzá angolul... de engem az a világ gyógyít, jobb szeretek ott lenni. Ez egy olyan világ, amiben van rossz, meg borzalom meg minden, mégis valahol szebb... *A Gyűrűk Ura* tulajdonképpen egy tragikomikus eposz. Hiszen a megváltó egy hobbit, ugye, aki végül nem tud a megváltott világban élni, mert ez a világ már nem olyan, ez már neki nem az otthona.

Szokott beszélni arról, hogy egyetemista korában szette volna lefordítani A Gyűrűk Urát. Elgondolkozott akkoriban azon, hogy mit hogyan fordítana, voltak esetleg olyan nevek, kifejezések, amelyekre már kigondolt magyar megfelelőt?

Azon gondolkodtam egy picikét, hogy mit szabad és mit nem, mit kéne és mit nem kéne lefordítani... Én már akkor arra gondoltam, hogy az elfet meghagynám elfnek, mert a magyar tündérhez semmi köze nincs. Ahogy a trollokról azelőtt nem hallottunk – most már mindenki troll, aki rosszkodik, ugye –, szóval a trollokat meghagyták trolloknak, az enteket meghagyták enteknek, hiszen ilyen lények nincsenek. Hobbitok sincsenek. Én a neveket sem fordítottam volna le: nekem a Meriadoc Brandybuck sokkal szebben hangzik, mint magyarul a Borbak Trufiádok. Azt hiszem, Tolkiennak is nagyon fontos lehetett a hangzás. Lévén a férjem színész, én gyakran fordítok úgy, hogy a szöveget, a mondatokat kimondom közben hangosan, hogy jól hangzik-e magyarul. És szeretem, ha jól hangzik.

A babó régi fordítását viszont kifejezetten nem szereti. Csak a terminológiai problémák miatt nem, vagy magát a szöveget sem?

Meg a teljes félreértést. *A babóról* megírta a magyar kritika, hogy az amerikai kispolgári élet szatírája. Nem amerikai, nem kispolgári és nem szatíra, a többi stimmel. Ha emlékeznek rá, volt benne egy kép, ahol „a babó” csíkos nadrágban, nadrágtartóval, mezítláb, kopaszon álldogál. Na most, egy hobbit nem ilyen. Egy hobbit nem lehet kopasz, nem lehet csíkos nadrágja, hószentgörral – szóval, ez egy teljes félreértés.

Miért választotta az angol–orosz szakot?

Én gyakorlatilag hatéves koromtól tanultam angolul. Azonkívül tanultam még zongorálni és balettozni, felejt-sük el. Hetven kiló voltam, lúdtalpas vagyok – balettozni: felejthetetlen élmény. De az angolt nagyon korán nagyon megszerettem. Ezt furcsállták is... Amikor felvételiztem, kérdezték, hogy miért az angol? Mondtam, mert nekem nagyon tetszik, mert olyan szép. A franciára vagy az olaszra szokták azt mondani, hogy szép, de nekem az angol szép.

Próbálkozott más nyelvekkel is?

Nem. Van némi nyelvérzésem, azt hiszem, sok mindent megérték külföldiül, de igazán nem foglalkoztam komolyan más nyelvvél, csak az angollal és az oroszsal, mind a kettőt nagyon szerettem, mind a kettőből fordítottam, egyformán kedveltem mind a kettőt... Az orosz nekem épp-úgy szép, mint az angol. Franciából érettségiztem, öt évig tanultam: annyit se tudok franciául, mint németül, amit sose tanultam. Fura módon elég sok mindent megérték. Fordítottam már bolgárból: ugyanis az ószláv nyelv, amit tanultunk az egyetemen, az lényegében óbolgár. Szóval a szláv nyelveket, főleg a keleti meg a délszláv nyelveket, el tudom olvasni, de például a nyugati szláv nyelvek, tehát a lengyel, a cseh... ott annyira más a kiejtés, hogy azt nem is értem. Ahogy beszélnek, az szerintem borzasztó, nem jó a fülemnek, nem esik jól.

Általában melyik nyelven kell jobban tudni a fordítás-hoz, az eredeti vagy a fordítás nyelvén?

A fordítás nyelvén. Magyarul kell jobban tudni. Van szó-tár, most meg pláne internet van, tehát meg is tudom nézni, hogy mi az. Jobbról, balról, kicsiben, nagyban. De meg kell találnom azt, ami lényeges, és úgy kell visszaadnom, hogy a magyar szemnek, a magyar fülnek érezhető, érzékelhető legyen – hangulata legyen. Volt például egy nagyon kedvelt szerzőm, egy amerikai hölgy, Jackie Collins, akinek tizenhat könyvét fordítottam, és az első 1902 tájt játszódik – ott gondolkodtam rajta, hogy használjam-e a régi szlenget, aztán rájöttem, hogy azt ma már a magyarok nem értik meg, és csak azt lehet használni, amit a közönség megért. Egyébként szerintem a legjobb fordításom nem Tolkien, nem Tolsztoj (mert az is volt), hanem Gerald Durrell – a legjobb fordításom szerintem *A hahagáj*. Ott egy instrukciót kaptam Bor-bás Máriától: legyen mulatságos. Szerintem sikerült. Plusz megcsináltam azt, hogy minden fejezet Z-vel kezdődik; ugye, mert Zenkalin játszódik az egész. Az egy más tézta, hogy Magyarországon a humort rosszabbul fizetik, mint a komoly irodalmat. Ez egy agyrem! Humort fordítani a leg-nehezebb!



Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Az olvasóktól szokott eljutni Önhöz bármilyen visszajelzés?

Most már néha igen, de nem jellemző. Azelőtt ugye nem volt internet, nem jöttek visszajelzések. Most írnak az interneten X csillagot, három és fél csillagot, mindenféle marhaságot. Van, aki azt mondja, hogy amit én fordítok, az mindig jó, van, aki azt mondja, hogy „Igen, elég pontos, de nem... nem!” Szóval ízlések és pofonok különbözők. De a fordítók általában semmilyen visszajelzést nem szoktak kapni. Ha egy mód van rá, akkor valamelyik kritikus valamibe beleköt. Ha nincs rá mód, akkor is. De egyébként a művek lefordulnak maguktól, szóval fordító nincs! Tolkien magyarul ír, Tolsztoj magyarul ír... Ha a fordító amúgy valami, lásd Árpi bácsi, akkor megemlítik – ha már Kossuth-díjas, akkor is megemlítik. Ha csak egy egyszerű mezei fordító, akkor nem lényeges. Én senki vagyok, engem nem tartanak számon. Most nem panaszkodom, nekem munkám általában mindig van, de amikor én elkezdtem... én vagyok a Rodolfo lánya, a Gálvölgyi felesége: a nagyságos művész úr tartsa el a nagyságos asszonyt! Aki már dolgozott velem, tudja, hogy rendesen dolgozom, és a férjemnek vagy boldogult apámnak semmi köze ahhoz, amit én csinállok. Ez az enyém.

Foglalkozott mással is a fordításon kívül?

Hogyne, először emberkereskedelemmel, mert a Magyar Cirkusz és Varieténél voltam nemzetközi ügyintéző, vagyis artistákat közvetítettünk külföldre. Mi Jánossal öt évig jártunk együtt, két évig voltam gyűrűs menyasszony, és tudtuk, hogy ha befejezem az egyetemet (mert ő még főiskolás volt), akkor majd össze szeretnénk házasodni, szóval kellett egy fix pont, hogy valamelyikünknek legyen kereső állása...

A cirkusznál az angol vagy az orosz kellett inkább?

Mind a kettő kellett, plusz én voltam az idegennyelvű számológépművész: ki kellett számítanom, hogy egy kiló, vagyis

egy személy artistának mi az a minimum gázs, amit meg kell kapnia, hogy érdemes legyen eladni külföldre, vagy például a víziló etetési költségeit... Magam is szerepeltem cirkuszban. Van artista asszisztensi működési engedélyem is!

És az még érvényes?

Már nem hiszem... Tehát akkor ott voltam néhány évig. Aztán elmentem a Rádió angol szekciójába, ahol kisült, hogy borzasztó izgulós vagyok. Semmi nem ment élőben, minden felvételtől ment, és az egész angol műsor fél óra volt hírekkel, mindennel együtt, de ha olvasni kellett, én remegtem. De ott volt, hogy szombaton meg este is dolgozni kellett, és hát kicsi gyerekeim voltak. Besétáltam a Lapkiadó és Hírlapkiadó igazgatójához az utcáról, hogy „Értse meg, hogy a férjem este nincs otthon, kicsik a gyerekeim, nekem kell egy normális állás, érte?” Fölvett. A magyar nyelvű szovjet lapokhoz. A *Lányok*, *Asszonyok*, *Szovjetunió* és hasonló remek újságoknál dolgoztam, sőt a *Misa* című gyereklapot teljesen egyedül csináltam. Aztán Erdei Grünwald Mihály megalapította a *Háttér* című iskolai magazint és kiadót, akkor ott dolgoztam. Sok mindent csináltam. Aztán beteg voltam, leszálalékoltak, és boldog rokkantnyugdijas lettem.

Milyen könyvekkel dolgozik szívesen?

Szeretem azt, amivel tanulok. Amivel szótárazni kell, amivel törni kell a fejemet... Ez a hölgy, akit fordítottam most, Laurie R. King, őt például nagyon megkedveltem, teológus különben. Nagyon jó, nagyon intelligens. A *méhész-inast* fordítottam, ez Sherlock Holmes és ifjú hitvesének kalandjai, és borzasztóan élveztem. Remélem, őbelőle is kapok majd még, mert amit most csinálok, az ilyen nyaralós, édes ízű... hát azt is kell. Szerencsére megengedhetem magamnak, mert van férjem, hogy nem muszáj mindenkit. Danielle Steelből fordítottam kettőt, ki nem állhatom. Annál egy még rosszabb nő volt, nem tudom a nevét, abból egyet fordítottam, és azt mondtam, őt soha többet. Szóval van, hogy unom a szöveget.

Nyelvileg unalmasak vagy a téma meg a cselekmény miatt?

Is-is. Azt szeretem, hogyha egy szerző intelligens. Például nagyon szerettem *Az időutazó feleségét*: szerintem a könyv sokkal jobb, mint a film lett belőle. A szerző az Audrey Niffenegger nevezetű hölgy, tőle fordítottam még egyet. Nagyon szerettem a *Vándorsólyom kisasszonyt* is, az összes részeit: ott is sokkal jobb a könyvek, mint a film.

Van olyan, ahol nem jobb a könyvek, mint a film?

Olyan nincs, ahol a filmváltozat tetszett jobban, de olyan van, ahol a filmváltozat is tetszett, például a tízrészes

Mester és Margarita orosz sorozat. Aztán a *Tom Jones*nak is volt egy filmváltozata, ami nagyon mulatságos és jó volt, és hozzáillő. Szóval van olyan is, ami filmen is jó. A *Gyűrűk Ura* nem, az egyáltalán nem tetszett. Rengeteg piszkos körmöt lehetett látni benne... Az egyetlen nagy kedvencem a McKellen, ő tényleg Gandalf, de ő bármit csinál, ő az. Őt nagyon szeretem, de a többieknek semmi köze az egészhez. A sztori se derült ki tulajdonképpen.

És olvasni mit szeret?

Mindenfélét olvasok. Mit olvastam most legutóbb? Egy picit sok a könyvünk, már megint nem fér fel a polcra... Van Szunyogh Szabolcsnak valami bibliai témájú könyve, azt olvastam, meg ezt az *Erzsébet és Margitot*, és megtudtam belőle, hogy Margit hercegnő még nálam is kisebb volt öt centivel, ami pedig rekord! Aztán most olvastam az *Apfelbaumot*. Zavadát nagyon szeretem, Parti Nagyot, Nádasdy Ádámot is: sok mindenkit szeretek. Egyik nagy kedvencem Karinthy Frigyes, akitől egyébként a science fiction sem idegen, jó volt benne, meg sok minden egyébben. Régebbiek is vannak persze. Az első könyv, amelyet magam olvastam személyesen, az az *Egri csillagok* volt, és teljesen odavoltam érte, nagyon élveztem. A mitológiát is mindig nagyon szerettem, gyerekkoromban is, de a meséket, pláne a népmeséket nem, azoktól kirázott a hideg.

A mitológiák között van kedvence?

Azt hiszem, a görög áll hozzám legközelebb, mert olyan barátságos, minden kegyetlensége mellett. Nagy kedvencem volt már gyerekkoromtól az *Odüsszeia*. Ugye Odüsszeusz haragban van Poszeidónnal, de Athéné meg szereti. És mindent meg lehet úszni, ha egy melletted van, egy meg ellened. Nekem tetszik. Az egy más tézsa, hogy az egyistenhit ezt a lehetőséget elvette.

Tolkien pont megpróbálta házasítani a kettőt...

Az érdekes különben, hogy mindemellett még katolikus is volt, és pap volt a nevelője... Hogy vette a bátorságot, hogy teremtsen egy saját világot? Vette. Lehet, hogy neki se tetszett annyira a meglévő. Biztos, hogy valahol ő is elégedetlen lehetett ezzel a katolicizmussal. Mindegy, nekem jobban tetszik a többistenhit. Egyben se hiszek, de többen jobb lenne.

Több istenről több történetet lehet mondani.

Mesélni lehet, igen. Mint Tolkien. Az, hogy ő katolikus létére kitalálta ezt... Mert majdnem úgy kezdődik az egész, mint a *Biblia*. Hogy „Kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala.” Hát... aztán jöttek a valák. És akkor több vala vala.

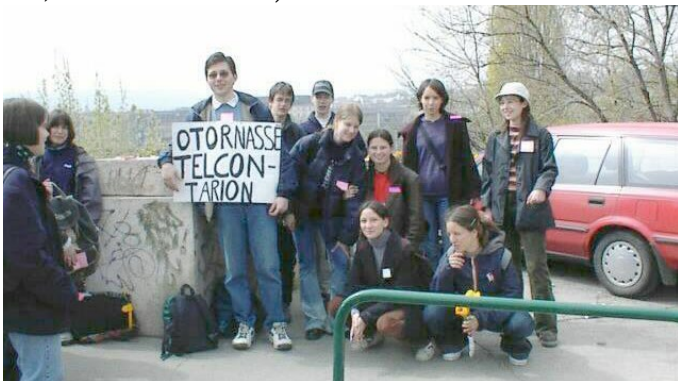
HÚSZ ÉV, HÚSZ EMLÉK

Készítette: Orthmayr Flóra és Karakas Dániel

Sokféle és sokféleképp tekintünk vissza idén nyáron a Magyar Tolkien Társaság első húsz évére: ehhez a rendhagyó interjúhoz olyan kérdéseket gyűjtöttünk csokorba, amelyek nagyját a közösség bármely tagjának feltehetnénk, és különböző években érkezett emtéteket kértünk meg, hogy válaszoljanak meg egyet-egyet.

Hol készült rólad először fénykép MTT-s rendezvényen?

Estel (2002): Az első kép még a megalakulás előtt, áprilisban, egy margitszigeti Kózsák Szövetsége első találkozóra gyülekezve készült, és egy e célra (nem általam) készített „OTORNASSE TELCONTARION” feliratú transzparenst tartok a kezemben rajta. A megalakulás utáni első hivatalos rendezvénynek nem tudom, mi számít, de bizonyára készültek kevésbé emlékezetes képek rólam a júliusi kőhegyi „tábor” az augusztusi szegedi „póttábor”, illetve az októberi szentendrei közgyűlés alkalmából is (utóbbin az egyik példát például asszem egy billiárdasztalt tartok a kezemben, mintha kard lenne).



Fotó: Csávás Viktória (Cicafül)

Mi volt a legviccesebb megjegyzés, amit ismerőseid tettek az MTT-re?

Patiszon (2003): Az egyetemista szaktársaim hívták az MTT-t a képzelt barátainknak.

Minek öltöztél az első Farsangi Bálodon?

fqqdk (2004): Egyetlen farsangra öltöztem be életemben, és az nem a legelső volt: a Gengszterek és más legendás állatok címűn, meglepő módon gengszternek. A legelső farsangomra hajnali kettő körül estem be egy Nimával átsétált éjszaka közben, természetesen egy fillért nem fizettünk, nagyon vicces volt. Vagy nagyon kínos, attól függ, kinek.

Emlékszel bármire az első közgyűlésedről?

Tirion (2005): Az első és egyetlen közgyűlés, amin részt vettem... talán 2007 vagy 2008? Alig emlékszem valamire belőle. Alapvetően azért mentem el, mert érdekelt, hogy mi zajlik ott, azt gondoltam, ez is csak egy MTT-s rendezvény lesz, vagy legalábbis találkozhatok ott majd MTT-ssekkel.

16-17 éves lehettem körülbelül, és számomra akkor rém unalmas volt. Azt értettem, hogy komoly dolgokról volt szó, de az én agyam akkoriban ezt nem tudta befogadni. Ráadásul úgy éreztem, hogy folyton a semmiről megy a vita, szóval egyértelműen nem az akkori énemnek való volt.

Hol találkoztál először személyesen emtéteikkel?

Momo (2006): Az egyetemen. Évfolyam- és csoporttársaim voltak történelem szakon (hemzsegett tőlünk az ELTE, szerintem így indul a világalom). Annyit meséltek az MTT-ről és főleg a nyári táborról, hogy azt gondoltam, ez bejöhét. Imádtam minden percét, olyan volt, mintha hazaértem volna.

Mi volt számodra a legnagyobb kihívás, illetve sikerélmény az MTT-ben?

Elder (2007): 2007-ben voltam először táborban – nevesítve: „Kácsárd 1”-en. Akkor 14 éves voltam, míg a legtöbb táborozó már a húszas éveit bőven taposta. Néhány hozzám hasonló korú fiatal volt a táborban, de nem sokan. Az akkori időhöz képest „fiatalok” pedig csak 2-3 évvel később kezdtek megjelenni a közösségben. Így számomra a legnagyobb kihívást az jelentette, hogy felkerüljek a képzeletbeli MTT-s térképre, hogy felkeltsem az ős-MTT-sek figyelmét. Ne csak úgy gondoljanak rám, mint aki eljött 1-2 táborba, és kész. Ezért bármire képes voltam... a legnagyobb hülyeségekre jelentkeztem, a legnehezebb feladatokat vállaltam magamra, csak hogy kivívjam az elismerésüket – faragtam lovat akácfaából, kergettem meg vaddisznó, és még sok más egyéb vicces emlék. Pár évembe beletelt, de elmondhatom, hogy ez lett végül az egyik legnagyobb sikerélményem is az MTT-ben. Bár azóta eltelt egy pár év, és már nincs időm a munka és a család mellett rendezvényekre járni, de még mindig örömmel gondolok vissza ezekre az időszakokra.

Mikor vezettél először tábori rendet?

Lyona (2008): 2009, Szanticska. Valamilyen furcsa oknál fogva lementem helyszínt nézni a szervezőcsapattal (Mit kerestem én ott, valami logisztikai support voltam, asszem?), és dorw agyalt, hogy oké-oké, itt ez a klassz tűzrakó, de nincs a Főzőrendnek vezetője. Én meg mondtam, hogy hát éppenséggel, ha kell ilyen, akkor leszek én.

Először nem hitte el, azt gondolta, viccelek. (Aztán asszem nagyon megőlegetett.) Na, így lettem teljesen ad hoc rendezető. Főztünk kajsziból chutneyt, csináltunk tűzrakó fölött tepsiben crumble-t (az az egyik rendtag ötlete volt, zseniális), sütöttünk platnin lepényt, és általában – csodálatosan éreztük magunkat egy darab tizenpár főre teljesen alkalmatlan tűzrakóhely fölött.

Hogyan hallottál először a Magyar Tolkien Társaságról?

Adanedhel (2009): Angol középfokú vizsgára kerestem felkészítő tanárt, és nagymamám ajánlott egy hölgyet, akihez végül el is mentem. Az egyik órán állított be a lánya, aki épp valami eseményre készült és nagyon pörgött emiatt. Annyit áradozott a Társaságról, hogy végül el is mentem – apukámmal együtt – életem első MTT-s Tavasz Találkozójára... Köszí, Nyüfi!

Mi a legfontosabb dolog az életedben, amit az MTT-nek köszönhetsz?

Alustriel (2010): Egy olyan közösséget, ami mindig segített, ha segítség kellett, vagy ha szükségem volt néhány kedves szóra. Annyi élményt, hogy ha elkezdeném mesélni, valószínűleg jövő héten is itt ülnék. Valamint a legjobb barátnőimet, akik közül az egyik az esküvői tanúm volt.

Milyen eredeti tolkien karaktereket kellett táborokban megszemélyesítened?

Cinnia (2011): A(z utólag) kedvenc jelenetem 2013-ban Aerinhez kapcsolódik. Ez volt az első alkalom, hogy felkértek NPC-nek, és nagyon izgultam, ezért Estellel (aki Broddát, leendő férjemet alakította) nagyon sokat gyakoroltuk, hogyan is legyen az a bizonyos pofon az esküvőnk után. Végül az utolsó pillanatban úgy döntöttem, inkább pofozzon meg igazából, ne szórakozzunk a színpadi trükkökkel. A baj csak az volt, hogy a jelenet alatt annyira koncentráltam, hogy helyesen mondjam a szövegemet, hogy elfelejtettem,



Fotó: Peller Henriett (Sil)

mi fog történni, úgyhogy amikor csattant a tenyer az arcomon, hiába nem fáj, de a meglepetés és sokk az arcomon nem a kiváló színészi tehetségemnek volt köszönhető.

Voltál-e táborüzés-sütögetős találkozón?

Éogil (2012): Még nagyon keveseket ismertem 2013-ban, mikor először elmerészkedtem egy Líthasra, megünnepelve a vizsgáim befejezését. Több emlékezetes pont is volt az estében: a rengeteg cseresznye, amit Adával ettünk (akit akkor ismertem meg), vagy ahogy három srác (Estel, Ada, Gery) elénekelték nekem Weird Al Jankovic *The saga begins* című művét, mert mi az, hogy nem ismerem? És térerő nem volt, hogy megmutassák eredetiben. Azóta nem hagytam ki egyetlen Líthast sem!

Milyen produkcióban álltál először színpadra az MTT-ben?

MorDorka (2013): Ez az első táborom első csapat-előadása volt, görög dráma stílusban, kórusal a jelenetek közt. Mi a mithrimi sindák voltunk, akiknek ősi legendája egy kosról, egy vadászról és egy forrásról szólt, amiből a mindentudó Ulmo szólt. Igen ám, de a szavát csak az érthette meg, akinek a szíve igazán tiszta, és kiállta a három próbát. De természetesen a vadász kitartóan hallgatózott idejekorán, hátha megéri már, hogy mit énekel a forrásvíz. Ezt úgy kell elképzelni, hogy két csapattársammal együtt mi voltunk a forrásvíz, egyben görög kórus, akik egy-egy lavór vízbe dugott fejjel bugyborékolunk különféle dallamokat, miközben a mindentudó Ulmo lábszárközépig gázolva egy felfújható gyerekmedence vizében várta, hogy a főszereplő végre megértse, amit mondani akar neki.

Mire emlékszel az előadásokból az első Tolkien Születésnapról, amelyen részt vettél?

Szonja (2014): Az első Tolkien Születésnapomon 2004-ben jártam, akkor 13 éves voltam. Előző évben hirdett meg az MTT egy irodalmi pályázatot, amire beküldtem egy novellát, és díjazott lettem. A díjátadóra az egész családunk eljött, vidékről vonatoztunk fel a nagy Budapestre. Az egyik előadásra emlékszem, hogy beültünk családosul. A konkrét témára nem emlékszem, csak arra, hogy nyelvekről vagy írásokról volt szó. Nem telt el sok idő, és halk, de azért a némán figyelő közönség soraiban hallható hortyogásra figyeltünk fel: a kishúgom egész egyszerűen elaludt.

Részt vettél bármilyen külföldi Tolkien Társaság rendezvényén?

Eszi (2015): 2017 januárjában a Magyar Tolkien Társaságot képviselve heten Prágába utaztunk a TolkienCon

nevezetű rendezvényre. A változatos programok között az esti színelőadás maradt meg bennünk legjobb élményként, valamint együtt énekelhettük és megtanulhattuk a csehek kedvenc tolkienita dalait is. A városban tett séták után jól estek a finomabbnál finomabb ételek és italok, melyekkel a büfében vártak minket, hobbit-énünk legnagyobb örömeire. A hétvége után fáradtan, de élményekkel gazdagon tértünk haza.

Mi a legrégebbi emléked a *Lassi Laurië* kapcsán?

Ajándék (2016): Huh, valljuk be, nem olyan régi sztori, de az MTT-s pályafutásom elején történt. 2017 nyarán, valamikor tábor után rám írt Metaflora, és afelől érdeklődött, hogy van-e kifogásom ellene, hogy egy '16-os tábori, Botival közös kép legyen a *Lassi* címlapján. (Hozzátenném, hogy az egy nagyon király kép, és a mai napig egyik kedvencem Botival.) Emlékszem, miután láttam az üzenetét, nagyon nem tudtam hova tenni azt, hogy „Lassi”: rá is kérdeztem Metánál, és ezzel egyidejűleg jeleztem is felé, hogy persze, semmi kifogásom a kép publikálása ellen. Természetesen Meta hamar felvilágosított, és képbe kerültem, majd a következő *Lassi* címlapján már ott virítottunk Botival ketten.

Mi volt az első rendezvény, amelyben szervezőként (vagy segítőként) vettél részt?

Nessa (2017): TLV 2017/18 feladatíró – nolda. Miután az első táboromban a bölcs rendben voltam, ahol szóba került a TLV is, így arra gondoltam, hogy szívesen kipróbálnám magam szervezőként (feladatíróként) is. Így kerültem be a szervezői csapatba, ahol végül a nolda kategóriát erősítettem. A döntőn pedig a nolda egyéni versenyzőket kísérttem és segítettem, valamint nekik vezettem le egy TLV társasjátékot.

Volt már MTT-s rémálmod?

Zsófi (2018): Rémálmom kifejezetten nem, de az első két táborom annyira intenzív élmény volt, hogy előfordult, hogy az éjszaka közepén félálomban elkezdtem bámulni valakinek az ágyról lelógó törülközőjét, miközben próbáltam fejben győzködni magam, hogy bent van a szobában egy NPC, jelenet van, fel kell kelni.

Van olyan Tolkien-könyv, amit MTT-s programok miatt olvastál el?

Tiborító (2019): Kettő is. A 2021-es tábor miatt olvastam el *A hobbitot*. A 2019-es (első kori tünde)tábor miatt pedig először olvastam el *A szilmarilokat*. Hadd ne mondjam, teljesen belekavarodtam a névkavalkádba, ami miatt neten családfákat néztem és memorizáltam, illetve utánaolvastam sok-sok szereplőnek. A táborra úgy éreztem, egészen jól tisztába kerültem a nevekkal, mire az első napi látomás-jelenetekben az NPC-k a nolda neveket használták...



Kép: Donáth Lili (Somnia) és Vass Linda

Milyen csapat tagja voltál az első nyári táborodban?

Peti (2020): Az északi hobbitoké, a Rönkös család ifjú, seftes sarja. Ez volt az első MTT táborom, de nem teljesen ismeretlen közegbe érkeztem, a párom és jó néhány barátom már régóta MTT-zik. A csapat nagyon nyitott és befogadó volt, a csapatvezetőim szuperek, és viszonylag könnyen és zökkenőmentesen sikerült beilleszkedni. Onnantól pedig nem volt megállás, egyik pillanatban még egy erkélyen ötleteltünk arról, hogy mennyire vicces lenne hobbitmaffiát csinálni, a következőben pedig már Csülök Jolóval sefteltünk, aztán fogadóirodát nyitottunk, pipaszépségversenyt tartottunk, és a végén hozzásegítettük Lénárd urat egy választás megnyeréséhez. Az Északi teraszról indult Megyei Szundikátusból pedig, azt hiszem, mondhatom, hogy legenda lett, nekem pedig örök élmény marad az első MTT táborom.

Van kedvenc emtétés tárgyad?

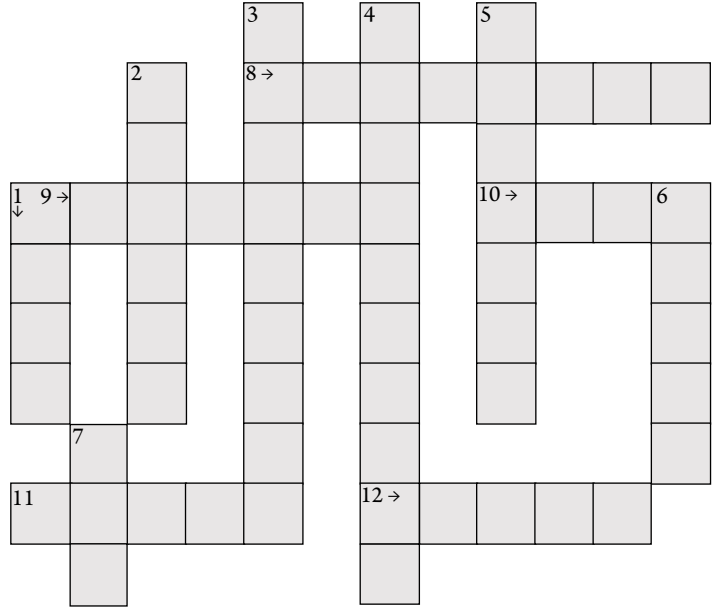
Lilian (2021): Igen, relatíve rövid idő alatt lett több is, de a mai napig az abszolút kedvenc és a legemlékezetesebb számomra a 2021-es MTT táboros póló. Nagyon későn, szinte utolsó pillanatban jelentkeztem a táborra (nem voltam biztos benne, nekem való-e), és akkor még nem is teljesen értettem, miért vannak ezek a pólók, mennyire szokták venni a táborozók, mit jelképeznek, illetve akkor még azt sem tudtam előre, hogy fogom érezni magam... Szóval ekkor nem vettem meg. Miután viszont a tábor nagy élmény volt (első táboromként különösen), kaptam a lehetőségen, hogy utólag megrendeljem. Azóta is rendszeresen (és örömmel) hordom, sokat jelent.

ESZPERENTE REJTELMEK

Készítette: Pálfi Botond (Tindómé)

Eszperente nyelven kell megfejtenetek eme keresztezett rejtelmeket, melyben keresett elemek helye nyerges szerzetek mezeje.

- 1) Ezen ember elveszejtett egy terjedelmes jeges rettenetet.
- 2) Ezer esztendeje elveszett emberek szelleme veszejtette el eme herceget.
- 3) Thengel rejtelmes fegyverese.
- 4) Egy szellem-ember egy neve. Ezen emberen zeke, mely nem fekete.
- 5) Emeletes fekete szerkezet, melyet emberek keze emelt.
- 6) Ezen legbecsesebb eleven szerzeteken nyereggel mehetsz.
- 7) Ezen veszedelmes emberek egy nemzetet veszejtettek el, de nem keleten.
- 8) Thengel gyermeke nyergelte meg.
- 9) Nyerges nem szerette, de egy neves herceg megnevelte.
- 10) Keze lett rettegett fegyvere.
- 11) Fent hegyekben ezen szerkesztett emberek szeme dermedten mered.
- 12) Becses neve nem Dernhelm.



Megoldás: 1) Fram; 2) Baldor; 3) Thorongil; 4) Zsuzfakécs; 5) Orthanc; 6) Meara; 7) Dún; 8) Hósörény; 9) Felaróf; 10) Helm; 11) Pákel; 12) Eowyn.

MENNYIRE EMLÉKSZEL?

Összeállította: Karakas Dániel

Az MTT Születésnapra készült Kahoot és Pub Night kvízek után az alábbi kérdéssor egy újabb lehetőség az MTT-történeti ismeretek tesztelésére: bár aki részt vett az előbbieken, az némi előnnyel indul, ugyanis saját emlékeink mellett e kettőből is bőven merítettünk ötleteket.

1. Mit neveztek (volna) Aldëonnak?

- a) az első Középfölde Fesztivált
- b) az egyesületalapítást előkészítő szervezőbizottságot
- c) a Társaság első székhelyét
- d) magát a Magyar Tolkien Társaságot

2. Mikor nevezték először KÖMT-nek az őszi találkozót?

- a) 2005
- b) 2006
- c) 2008
- d) 2010

3. Mi volt a 2012-es tábor újjátása?

- a) nem voltak külön a rendek és csapatok
- b) kétnapos kirándulással indult a tábor
- c) relaxtábor volt
- d) családokra bontották a nemzetségeket

4. Milyen állat Szó?

- a) egy tarka kutya
- b) egy zöld nyúl
- c) egy kék holló
- d) egy sárga kenguru

5. Milyen jeles napon rendezte meg az MTT az első „Egy Rég Várt Ünnepelet”?

- a) az MTT alapításának évfordulóján
- b) A Gyűrűk Úra megjelenésének évfordulóján
- c) Tolkien születésének évfordulóján
- d) az első Tolkien-olvasás napján

6. Melyik évben nem jelent meg egy Lassi Laurië sem?

- a) 2008
- b) 2012 és 2016
- c) 2004 és 2015
- d) 2017

7. Mi az a VEZ?

- a) szervezői szoba (Valáknak Engedélyezett Zóna)
- b) VEZetőképzés programsorozat
- c) kártyajáték a szerVEZésről
- d) emtetés kocsmázás (Végre Együtt Züllünk)

8. Melyik volt az utolsó várgesztesi rendezvény?

- a) 2008-as Szerepjátékos Találkozó
- b) 2005-ös Tábor
- c) 2011-es KÖMT
- d) 2012-es Tavasz Találkozó

9. Kiknek szólt az első TLV egyéni kategóriája?

- a) akik angol nyelven szerettek volna versenyezni
- b) akik csak a filmeket látták
- c) akik minden magyarul megjelent Tolkien-könyvet olvastak
- d) tizennyolc éven felülieknek

10. Pontosan hány hivatalos tagja volt az MTT-nek a 20. születésnapján?

- a) 111
- b) 200
- c) 222
- d) 250

11. Melyik nem az MTT nyomtatott kiadványa?

- a) Tolkien Kalendárium 2004
- b) A Tolkien Levelező Verseny 10 éve (2007–2016)
- c) Gobeth Edhellen: sindarin–magyar szótár
- d) J. R. R. Tolkien – Fantázia és erkölcs

12. Melyik díj odaítéléséről dönt a Közgyűlés?

- a) Mathom-díj
- b) Tolkien-díj
- c) Mallorn-díj
- d) Csavar(d)íj

Megoldás: 1) d; 2) c; 3) a; 4) b; 5) c; 6) b; 7) c; 8) d; 9) b; 10) b; 11) c; 12) b.

UTAZÁS ÉS BUKÁS: KÖZÉPFÖLDE ÉS VALINOR KÖZÖTT

(J. R. R. Tolkien [szerk. Christopher Tolkien]: *Az elveszett út és más írások*. Helikon, Budapest, 2021.)

Írta: Vágusz Milán

„Minden leírt szó győzelem a halál ellen” – mondta Michael Butor francia író.

A tolkieni életmű gazdagsága nemcsak halhatatlanságot jelent ebben az értelemben, de bőséges felfedeznivalót is, jóval a közismert regényeken is túl: a Középfölde Históriaja révén egyedülálló betekintést nyerhetünk a világ kialakulásának részleteibe is.

Ez a sorozat tartalmazza mindazt, ami már a Christopher Tolkien által összeállított posztumusz *A szilmarilok* kerekeit is szétfeszítette volna. Igaz, ez sok szempontból hiányos, olykor ellentmondásos kéziratokat jelent, amelyeket Christopher Tolkien ugyan rendszerezett, de nem törekedett arra, hogy olyan egységes mitológiaiaként mutassa be őket, mint *A szilmarilok* szerkesztése esetén.

Az elveszett út és más írások: Nyelvek és legendák A Gyűrűk Ura előtt a sorozat magyar nyelven legutóbb, 2021 őszén megjelent kötete, a tizenkettő közül ez az ötödik. Az előzőekhez hasonlóan a Helikon Kiadó adta ki, a Magyar Tolkien Társaság pedig szakmai segítséget nyújtott hozzá.

A könyv több, egymástól jól elválasztható részre oszlik. A korábbi kötetekkel ellentétben itt nem „csupán” a mitológiai rendszerhez tartozó események korábbi változatait ismerjük meg (ahogy a *Númenor bukása* és *Az elveszett út*, vagy a *Valinor és Középfölde A Gyűrűk Ura előtt* című fejezetekben), de *A Lhammasban Középfölde* nyelveinek elemzése is szerepel, valamint egy etimológiai szótárt is kapunk.

A kötet azért is különleges, mert tartalmazza *Az elveszett út* – félbehagyott – történetét, amely J. R. R. Tolkien és C. S. Lewis közös ötlete nyomán született meg. Ez egy érdekes kísérlet az időutazásról, szinte tudományos-fantasztikus köntösben. Mindazonáltal nem a sci-fi hagyományos megoldásaival operál, hanem egyfajta látomássorozat. Az időben visszafelé haladunk, az általunk jól ismert történelmi korszakokat és helyszíneket magunk mögött hagyva mitikus időkbe utazunk. Maga az utazás is szimbolikus, hiszen összekapcsolja valós, materiális világunkat a képzeletével, Középföldével.

Ezen szimbolika azért is hangsúlyos, mert az *Elveszett Út* a Valinorba vezető fizikai utat is jelenti. Ez a motívum zárja ki Középfölde történetéből Valinort, egyúttal megnyitja az utat a mítosz történelemmé válása előtt, fokozatosan átvezetve a biblikus időket megelőző történeteket az emberi történelembe. „Ha odamegyünk, szertefoszlik a varázslat” – olvashatjuk is az *Elveszett mesék* könyvének első kötetében.

Hasonlóan hat Númenor történetének Atlantisszal való nyilvánvaló összefonódása: az ókor óta emlegetett legendás sziget jól beilleszthető a tolkieni históriába, mint egy összekötő kapocsként *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura*, illetve *A szilmarilok* történései közé.

A Lhammas, a „nyelvek lajstroma” egy összegzés, amely betekintést ad abba a páratlan nyelvészeti munkába, amely Tolkien alkotási folyamatának szerves része volt. Az itt olvasható elemzések tudományos igényűek, és Tolkien elbeszéléseihez hasonlóan számtalan változáson mentek át. Az **Etimológiák** függeléke önálló fejezetként olvasható a kötet végén, Christopher Tolkien azon törekvéseinek felel meg, hogy további támpontokat adhasson meg édesapja műveinek értelmezéséhez nyelvi és filológiai szempontok alapján.

A kötet végül kiegészül *A szilmarilok* térképének tiszta tázatával és a hozzá fűződő magyarázatokkal – ez szintén rengeteget változott az évek alatt.

Az elveszett út és más írások a sorozat eddigi talán legizgalmasabb darabja – számomra biztosan. A tolkieni mítoszok jelképei és történelmi párhuzamai azok, amelyekről a legszívesebben olvasok. Ilyen Avalon és Valinor már elveszett világának, vagy Atlantisz és Númenor végromlásának nyilvánvaló hasonlósága. A szimbólumok utóbbi esetében egyesülnek: amikor a víz elpusztítja Nyugathont, akkor válik az Áldott Birodalom is elérhetetlenné.

Az említett időutazást apa és fia párbeszédei, illetve látomásai mutatják be. A jelenben Alboin és Osein Errol azok, akiket elsőként megismerünk. Természetesen a párhuzamok itt is folytatódnak, hisz Alboin figurája részben az alkotójára hasonlít, valamint, ahogy Oswin említi is, egy longobárd legenda megelevenítője. Alboin ugyanis longobárd történelmi alak volt, uralkodójuk Pannóniában, majd Itália meghódítója – dicső hadi tetteiről több ének is született. Tolkien szerette volna az eredeti longobárd figurát is beemelni egy újabb apa–fiú párbeszéd révén, ez végül csupán ötletként maradt meg.

Az időutazás Númenorban ér véget, itt Elendil és Herendil beszélgetése az utolsó. A jelenből induló kaland befejezése ez: Nyugathon végső pusztulása, amellyel a korokon átívelő út teljessé válik.

A kötet a rengeteg érdekes kiegészítéssel és színes tartalommal bárkinek élvezetes olvasmány lehet, a feltáruló világ gyönyörű és magával ragadó, ám a mélyebb kontextusok és összefüggések miatt én elsősorban azoknak ajánlanám, akik már jól ismerik a tolkieni világot.

ÚJABB KALANDOK ERIADORBAN

[*The One Ring Roleplaying Game*, 2. kiadás]

Írta: Barna Bálint (Gandalf)

A 2011-ben megjelent *The One Ring* szerepjáték jóval népszerűbb lett, mint korábban a tolkieni kánonra fittyet hányó, túlbonyolított *Középfölde szerepjáték (MERP)* és az összecsapott, filmes dizájnú *A Gyűrűk Ura szerepjáték (LOTR RPG)*. A *The One Ring* ugyanis könyvhűség és szabályrendszer tekintetében is jól működő kompromisszumokat hozott, minden korábbinál hangulatosabb játékményt kínálva. Első kiadásának 2014-ben megjelent egy javított, újraserkesztett változata, melyet sokan tévesen már második kiadásnak hittek, 2016-ban pedig a *Dungeons & Dragons (D&D)* szerepjáték nyílt játéklincének (OGL) köszönhetően kiadták az *Adventures in Middle-earth* szerepjátékot, mely a D&D 5. kiadás rendszerére konvertálta át a *The One Ring* szabályait.

A siker fényében nem csoda hát, hogy elkezdtek dolgozni egy második kiadáson. Az első kiadást megjelentető Cubicle 7 kiadó és a vezető tervező Francesco Nepitello útjai azonban kreatív nézeteltérések miatt elváltak egymástól. Nepitello és a jogok licencét aktuálisan használó Sophisticated Games átvitték a *The One Ring* fejlesztését a svéd Free League (eredeti nevén Fria Ligan) kiadóhoz, így a második kiadás – egy igen sikeres Kickstarter-kampánynak is köszönhetően – végül náluk jelenhetett meg 2022. március 22-én.

Nézzük sorban, mi érkezett meg eddig a második kiadásból! A kezdőknek szóló *Starter Set* doboz nem tartalmazza a teljes rendszert, csak egy rövid szabálykivonatot karakteralkotás nélkül, valamint a Megye leírását külön füzetben, előre elkészített példakaraktereket, kockakészletet, térképeket, segédkártyákat és egy körülbelül harminc oldalas induló kalandot. Ez utóbbi javarészt a Megyében zajló, könnyed kalandok láncolatából áll össze, melyek fejezetről fejezetre lesznek egyre veszélyesebbek. A teljes szabályrendszer (*Core Rules*) külön, egyetlen keményborítós könyvként jelent meg, ez játékosoknak és mesélőknek egyaránt tartalmaz minden szabályt. Ebben azonban csak egy igen rövid kalandvázlat és a Homály szolgálainak néhány tipikus képviselője található meg a szükséges statisztikákkal, így a komolyabb kalandmodulokra és kampányokra még várunk kell. Megjelent még ezeken kívül egy Völgyzugoly-leírást és egy mesélői paravánt tartalmazó *Rivendell*-kiegészítő, a Kickstarter-kampány támogatói pedig PDF-ben már hozzájuthattak a *Ruins of the Lost Realm* nevű kiadványhoz is, mely a hajdanvolt Arnor területét ismerteti. Mindebből kiderül, hogy a második kiadás fókuszában ezúttal Eriador áll, ahová a Vadonföld-fókuszú első kiadással csak egy-egy kiegészítő erejéig ugorhattunk át.

A *The One Ring* egyedi rendszerét kifejezetten a harmadkorvégi Középföldéhez találtak ki. Hatoldalú dobókockákat és egy speciális tizenkét oldalú dobótetet („Feat Die”) használ: a jártasságot megfelelő számú hatoldalút kell eldobnod, plusz a tizenkétoldalút, melyen 1–10-ig vannak számok, a maradék oldalain pedig egy G-rúna és egy Szem látható. A játékosok számára a Szem mindig sikertelenség, a G-rúna mindig siker, minden más esetben a dobott számokat kell összeadni, és ha elérték a célszámot (ezt a második kiadásban már a kapcsolódó főjellemező határozza meg), akkor a próba sikeres volt. Ezen felül minél több hatost dobtál, annál nagyobb a sikeresség mértéke. Bizonyos speciális jellemzők vagy tárgyak biztosíthatnak plusz kockákat a dobáshoz, illetve a mesélő elrendelhet a körülményektől függően kedvező vagy kedvezőtlen dobást: ilyenkor két tizenkétoldalúval kell dobni, és kedvező esetén a jobb eredményűt, kedvezőtlen esetén a rosszabb eredményűt kell csak figyelembe venni. A tolkieni moralitást a Reménypontok és a Homálypontok jelenítik meg. Az előbbi afféle plusz lelki erőforrást biztosít a karaktereknek, az utóbbi a Homály rontásának mértékét határozza meg, a karakterek ugyanis lépésről lépésre végleg a Homály uralma alá kerülhetnek. A második kiadásban hat játszható kultúra közül választhatnak a játékosok: Bard népe (suhatagiak), Durin népe (Hosszúszakállú törpök), Lindon tündéi, megyei hobbitok, Brí-vidéki emberek és északi dúnadan kórszák. Emellé mindenkinek van egy elhivatottsága is (kapitány, bajnok, küldönc, tudós, kincsvadász vagy őrző), mely meghatározza a motivációit, bizonyos képességeit és a kísértések forrásául szolgáló Homálygyengeségét is. Az első kiadás kultúraspecifikus háttereit lecseréltek szabadon választható elemekre a szabadabb karakteralkotás kedvéért, de ennek kevesebb hatása van magára a játékmenetre, mint például a főjellemezők megnőtt szerepének.

Maguk a játékkalkalmak krónikákat alkotnak, melyek kalandfázisokból és szövetségfázisokból állnak. A szövetségfázis a két kaland közötti békés, hétköznapi időszakokat jelenti, mely során a karakterek fejlődhetnek és speciális tevékenységeket végezhetnek. A kalandfázis három fontos alrendszer is kapott: az utazáshoz, a harchoz és a szociális interakciókhoz. Az utazás fontos része a játéknak, melyhez a játékosok alkotta Szövetség kiosztja tagjai között a szükséges szerepköröket: vezető, őrszem, felderítő és vadász. Az első kiadáshoz képest sokat egyszerűsödtek az utazás szabályai, a korábbinál nagyobb szabadságot adva a mesélőnek a történetek kifejtésében. A harc kevesebbet változott.

A harcoló felek itt is választanak maguknak taktikát, mely meghatározza a végrehajtható manővereket. A fáradtságot és a tényleges sebeket külön kezelik a szabályok, ahogyan a védekezést és a páncélok védelmét is. A szociális interakciók lebonyolítására alkották meg a tanácskozás szabályait, ennek során a Szövetségnek sikeres próbákkal kell elérnie előre meghatározott célját.

Az első kiadás ismerői már az eddig leírtakból is megismerhettek néhány újítást, de foglaljuk össze, miben más a második kiadás! Sok minden egyszerűbb, áramvonalasabb és áttekinthetőbb lett – igaz, itt-ott statikusabb is. Érezni lehet az *Adventures in Middle-earth* hatását, tapasztalatait, ami szerintem kifejezetten jót tett a rendszernek. Pár apróságot leszámítva a legtöbb szempontból inkább kiforrottabb, érettebb játék lett, mint elődje, és még azoknak sem kell bánkódniuk, akik Vadonföldet hiányolnák: néhány ottani kultúra konverziója is meg fog majd jelenni. Különlegessége még a második kiadásnak, hogy már megvásárolható hozzá egy olyan játékforma is, amely egyedül játszható (*Strider Mode*). De szerepjátékozni azért közösségben az igazi.

Játékosként próbáltam ki a *Starter Set* kalandját, eddig két fejezetén vagyunk túl. Online játszunk a Roll20.net-en, mely sokféle támogatást ad (digitális karakterlap, speci kockadobó stb.), ezért azoknak, akik nem idegenkednek a virtualitástól, melegen ajánlom ezt a platformot. Tapasztalt játékosokként az alap mechanikába könnyen berázódunk, de a tizenkétoldalú szórását nehéz megszokni (nagy esély van G-rúnára és Szemre), az alrendszerek használata pedig itt-ott még döcögösen megy. A szabályok jól támogatják a játékélményt, de az én ízlésemnek még mindig feleslegesen bonyolult egy-két elem. Maga a kaland könnyed hobbittörténet fokozódó veszélyekkel, csőke kaland jelleggel. Mivel mesélőnk szerint kevés támpontot ad a meséléshez, ezért kezdő mesélőknek nem ajánlaná. Arra kétségkívül alkalmas, hogy ízelítőt adjon a játékból, amíg nem kapunk valami komolyabbat (pl. a régóta ígért Moria-kampányt).

Persze, átkonvertálhatunk régi kalandokat vagy írhatunk újakat is. A lényeg, hogy ne féljünk Középföldén kalandozni, bátran vágjunk neki az Útnak!

ÉSZAKI HOBBITMESÉK

[*Sagan om ringen* és *Hobbitit*]

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Hamarosan megérkezik az Amazon új sorozata, ami máris rengeteg vitát gerjesztett a rajongók körében, sokan tartanak tőle, hogy a profit érdekében Tolkien világtól teljesen idegen eseményeket láthatunk majd a képernyőn. A sorozatra várva érdekes visszatekinteni, hogy a múltban milyen filmes feldolgozások készültek Tolkien műveiből. A nemrég előkerült orosz filmről már írtunk (*Lassi Laurië XVIII/2. 25. o.*), ahogy az 1977-es *A hobbit* (*Lassi Laurië XV/2. 22. o.*) és az 1978-as *A Király visszatér* rajzfilmről is (*Lassi Laurië XVIII/1. 24–25 o.*). Elég ismert még Ralph Bakshi *A Gyűrűk Ura* rajzfilmje 1978-ból, kevesen látták viszont *A Gyűrűk Ura* svéd és finn tévés verzióját, pedig mindkettő elérhető az interneten is. Mit lehet tudni erről a két adaptációról? Érdeemes őket megnézni?

Sagan om ringen, 1971

A Sagan om ringen (*A Gyűrűk Ura*) 1971-ben adták a svéd televízióban. Elsősorban nem Tolkien regénye szolgált az alapjául, hanem Bo Hanson *Music Inspired by Lord of the Rings* című albuma, amit viszont, ahogy a címe is mutatja, *A Gyűrűk*

Ura ihletett. Kicsit zavaros, hogy ki inspirált kit, de a progresszív rockmuzika dallamai valóban felcsendülnek a háttérben. Ami nem is csoda, hiszen a rendező is maga Bo Hanson.

A Sagan om ringen filmnek rövid, inkább töredékes sorozatnak lehet nevezni: mindössze két, egyenként 14 perces részből áll, melyekben a hobbitok útját kísérjük végig Völgyzugolyig. A rajzolt hátterek előtt élő szereplők jelenítik meg Frodót és társait. Komoly színészi játékról nem beszélhetünk, a színészek nem is szólalnak meg, egy narrátor adja a szavakat a szájukba. A kosztümök ezzel szemben mindenképpen említésre méltóak: nekem a prágai TolkienConok színdarabjait juttatták eszembe – egyáltalán nem profi jelmezek, de megfelelnek a célnak.

A szereplők nagyjából felismerhetőek, de eltérnek a kanonikusként megszokott ábrázolásuktól: a hobbitok középkori kisasasoknak néznek ki, Aragorn bajszos, Legolas barna hajú, Gimli arca szőrtelen. A hobbitokat megformáló színészek nagyon fiatalok, és nekem gyanús, hogy Frodó és Legolas megszemélyesítői



Kép: *Sagan om ringen* jelenet (Sveriges Television)

lányok. A legviccesebb azonban maga az Egy Gyűrű, ami akkora, hogy Frodó a két kezében tudja csak kényelmesen megtartani.

A történetvezetés egyébként egészen hű a regényhez, bár Gollam teljesen kimarad a történetből, így az nem is derül ki, hogyan került Bilbóhoz a Gyűrű. Boromirt is teljesen kihagyták, mégis Kilencekként hivatkoznak a Szövetségre, ami kicsit azért vicces. Nagy bánatomra nem jelentek meg a buckamanók sem, de Bombadil Toma legalább feltűnik.

Arról sajnos nem tudtam meg többet, miért csak ez a két rész készült el. Összességében nem ez a legizgalmasabb adaptációja *A Gyűrűk Urának*, de filmtörténetileg egy érdekes darab.

Hobitit, 1993

A finn változatot, ami a *Hobitit* (Hobbitok) címet viseli, 1993-ban vetítette le az Yle TV1 csatorna. A kilenc, egyenként 25 perces epizód kifejezetten sötéten mutatja be a Gyűrű történetét. Az előzményekről azt érdemes tudni, hogy a Ryhmäteatteri (Csoportszínház) színészei 1988-ban és 1989-ben hatórás darabban adták elő *A Gyűrűk Urát*, és eredetileg ezt tervezték megfilmesíteni, de végül átírták a történetet úgy, hogy a hobbitok szemszögéből lássuk az eseményeket. A filmes változatban a legtöbb karaktert ugyanaz a színész játszotta, aki a színdarabban is, egy-két csere történt csupán. A sorozat fogadtatása alapvetően pozitív volt a maga idejében, és 1997/1998 fordulóján újra leadták a televízióban, ezután viszont a csatorna vetítési jogai lejártak.

A finn sorozatban a Szövetség felbomlása után már csak Frodó és Samu útját követhetjük végig, a többiek sorsáról csupán a narrátor, az idős Samu elmeséléséből értesülünk. Az epizódokat nagyrészt stúdióban vették fel, és a háttérrel bluebox technikával varázsolták mögéjük, ami nagyon újnak számított akkoriban Finnországban: kék vásznat helyeztek a színészek mögé, amire utólag vetítettek digitális háttérrel. Mai szemmel persze ezek már gagyinak tűnnek, különösen a Végzet Hegye, amiből folyamatosan tör fel a láva, mintha egy csillagszórós szülinapi gyertya lenne.



Kép: *Hobitit* jelenet (Yle TV1)

Bár a színészek elvileg profik, mégis kevés a kiemelkedő teljesítmény. Frodó határozottabb, céltudatosabb, mint a könyvekben. A hangja egyre mélyebbé és rekedtebbé válik, ami egy izgalmas megoldás a Gyűrű terhének érzékeltetésére. Samu



Kép: *Hobitit* jelenet (Yle TV1)

egyszerű, de ragaszkodó, néha kifejezetten idegesítő a locogásával. Sokakat viszont olyan kevés ideig látunk, hogy az utolsó részekre már el is felejtjük őket: mikor Pippin és Trufa feltűntek az utolsó epizódban, már meg se ismertem őket.

A legemlékezetesebb Kari Väänänen, aki nemcsak Aragorn, hanem Gollamot is életre kelti. Az előbbi szerepben elég nevetségesen néz ki az egyértelműen paróka fekete hajával, amin ráadásul frufu is van, Gollamként viszont zseniális alakít. Megjelenése elsöre komikusnak tűnt Gollamként is: egy felnőtt ember ágyékkötővel és zöldes sminkkel... de a színész játéka végül teljesen hitelessé tette. Gusztustalan, cuppogó torokhanggal teszi még visszataszítóbbá Gollamot, a hideg kiráz tőle szinte minden jelenetben. Mikor pedig Szméagollal vitázik, Väänänen remekül megoldotta mimikával és hangváltoztatással a két karakter megkülönböztetését.

Bár a legtöbb szereplő abszolút felismerhető elsöre, Boromir teljesen kilóg a sorból: keleti harcosként a punk hajával, sárkányos tetoválásával és a hajtűkkel a kontyában zavarba ejtően hasonlít egy szamurájra.

Igazi nyencség a sok zenei betét: a szereplők több alkalommal is dalra fakadnak, és a dallamok a legtöbb esetben jól átadják a szöveg hangulatát. A legfülbemászóbb talán Frodó bríbéli éneke, tényleg tánkra lehetne perdülni rá egy-két kupica után.

Attól erős különösen a sorozat, hogy teljesen mellőzi a humort, végig fenyegető és komor. Vannak egészen félelmetes részek, mint a buckamanóké, és kifejezetten brutálisak is, mint Boromir véres halála. Még a legvégén, mikor Frodó elhagyja a Megyét, akkor sincs semmi feloldás: az összetört, a Gyűrű hordásának súlyából sosem felépült Frodó elsétál a távolba, Samu pedig szomorúan néz utána.

A *Hobitit* sokkal komolyabban vehető darab, mint a *Sagan om ringen*, jó szívvel tudom ajánlani megnézésre. Néhol kicsit vontatott, kicsit gagyik a digitális megoldások, de látszik, hogy sok munka van benne, és vitathatatlanul van egy hangulata.

KÁRTYÁKKAL A HOMÁLY ELLEN

[*The Lord of the Rings: Living Card Game*]

Írta: Csermely Szilárd

Ábrándoztál már azon, hogy milyen lehet Középfölde kevésbé ismert vidékein barangolni, vagy átélni a hobbitok kalandjait, szembenézni a Szövetségre leselkedő veszélyekkel? Erre ad lehetőséget a címben szereplő kártyajáték, melynek idei új kiadása (*Revised Core Set*) tovább áramvonalasítja a kezdeti játékelményt.

A LOTR: LCG egy kooperatív pakliépítő kártyajáték, amely J. R. R. Tolkien regényeinek idővonalán, *A hobbit* és *A Gyűrű Szövetsége* eseményei, vagyis a Bilbó és Frodó utazása között eltelt tizenhét esztendő idején játszódik. Mit is takar tulajdonképpen a kártyajáték alcímében szereplő *Living Card Game* (élő kártyajáték) elnevezés? Az összeállított paklink folytonos változását és a szimpatikus üzleti

modellt hivatott érzékeltetni: számos más kártyajátékkal ellentétben az alapjátékhoz megvásárolható kiegészítőkben és csomagokban már egy teljes, az összes kártyalapot tartalmazó szettet találunk, így nem kell vadásznunk a ritkán nyomott lapokért a csomagok ismételt megvásárlásával. Az alapjátékban négy pakli, három kaland, a kalandokhoz tartozó ellenfél lapjai, illetve a számolást segítő korongok találhatók. A játék különlegessége, hogy akár egyedül, pasziánszként is játszható, de az új kiadás akár négyfős kooperatív játéokra is lehetőséget biztosít.

Az idén felújított alapkiadáson túl az elmúlt évtizedben nyolc kiegészítő is megjelent, ezekben a paklinkat bővítő lapok és három-három küldetés található. Mindegyikhez tartozik további hat, külön megvásárolható *Adventure Pack* (küldetés-csomag) is, amelyek a kiegészítőkből felvázolt történetet gördítik tovább, fejezik be. Minden kiegészítő tematikus, együttvéve Középfölde majdnem minden vidékére elkalauzolnak. A teljesség igénye nélkül: kalandozhatunk a Bakacsinerdő sötét erdeiben, barangolhatunk a Ködhegységben, menekülhetünk az orkok és a balrog elől Moria tárnáiban, eljuthatunk a tikkasztó Haradra, kutathatjuk a tündegyűrűk kovácsolásának történetét Dúnföld vadvidékein, harcolhatunk a Buckákon, kihajózhatunk Szürkerévből... Külön kiemelendők a könyveket adaptáló *Saga* kiegészítők: *A hobbit* két, míg *A Gyűrűk Ura* cselekménye hat dobozon keresztül kerül elbeszélésre.

A játék célja, hogy a küldeteskártyákon szereplő feladatot teljesítsük, és továbbhaladjunk hőseinkkel a következő küldeteskártyára. A kerettörténetet elmesélő küldeteskártyák szabják meg a kalandban felhasználandó ún. *Encounter Deck* (szabad fordításban: előbukkanó nehézségek) pakli lapjait is, amelyek jellemzően lehetnek ellenségek, helyszínek, különböző bekövetkezendő események, bonyodalmak. A játékot tulajdonképpen úgy kell elképzelni, mintha egy papíralapú szerepjátékban a kalandmester szerepét a küldeteskártyák és az ellenfél előre kiválogatott paklija töltené be.

A küldetések teljesítésében segítségünkre van három szabadon kiválasztott hősünk és a hozzájuk tartozó tárgyakból, szövetségesekből, eseményekből álló paklink.



Fotó: Csermely Szilárd

A hősök túlnyomó többségét a regényekből ismerhetjük, azonban az *Utazások Középföldén* társasjátékhoz hasonlóan itt is feltűnik egy-két a Fantasy Flight Games kiadó által kitalált szereplő is. Mint ahogy a játék alcíméből is kiderül, a fejlesztők nagy hangsúlyt helyeztek a pakliépítésre, így a kalandnak és a felmerülő veszélyeknek megfelelően kell felkészülnünk, összeállítanunk a lapjainkat. Rajtunk áll, hogy milyen elv szerint válogatjuk össze a kiválasztott lapokat: jómagam például szeretek tematikus paklikat összeállítani, amelyekről hihető, hogy a felbukkanó szereplők abban az időben és helyen *ott lehetnek*. Mások alternatív valóságot szeretnek készíteni: sasok és entek Umbar kalózái ellen? A játékban lehetőségünk nyílik rá. Az egyedüli feltétel, hogy a lapok kijátszhatóak legyenek, azaz típusban egyezzenek a kiválasztott hősök alapszínével. Négy szín található a játékban: a *Tactics* (taktika) harcra és a hősökhöz hozzárendelhető tárgyak felhasználására jó, a *Spirit* (lelkierő) a fenyegetettség és a véletlenszerű események kezelésében jeleskedik, a *Lore* (hagyomány) az extra erőforrások, laphúzás és a gyógyítás biztosításában, míg a *Leadership* (vezetés) lehívható szövetségeseinkben és képességeinkben erős.

A játékidő küldetéstől függően 30-90 perc, az átlag egy órának mondható. Megemlíteném, hogy a felkészülés a játékra saját pakli építése esetén akár több órára is elhúzódhat. Bizonyos értelemben a kártyák megfelelő kiválasztása már

a játékmenet első felét képezi: izgalmas és kifizetődő felfedezni olyan kártyákat és hatásokat, amelyek kiegészítik egymást. Folyamatos átgondolást és finomítást igényel a paklink fejlesztése, a felmerülő veszélyek mintha minden egyes kiválasztott kártyánk létjogosultságát megkérdőjeleznék: megéri az adott lapot beválogatni a paklinkba, csökkentve a többi, esetlegesen nagyobb szükségét élvező lapunk kihúzásának esélyét? Nagyobb gyűjteménynél akár megterhelővé is tud válni a megfelelő kártyapakli összeállítása, azonban az interneten szinte végtelen számú, mások által már kipróbált pakli található.

A játék nehéz. Nemcsak a szabályai bonyolultsága miatt, hanem azért is, mert maguk a kalandok is alapvetően nehéznek mondhatóak, egyáltalán nem ritka, hogy egy-egy kalandot akár háromszor, négyszer is meg kell próbálnunk, mire sikerrel járunk. A fentiekből következik, hogy a nehézség sok esetben a saját paklink összetételétől is függ. Szerencsére a küldetések többsége a megjelölt lapok kihagyásával könnyített módon is játszható, ám ha valaki nagyobb kihívásra vágyik, a legnépszerűbb küldetéseknek külön megvásárolható a nehezített változata is. Negatívumként felróható, hogy több játékos esetén nem mindig skálázódik a játékszámuk megfelelően a nehézség, van, hogy az adott kaland egyedül nehezebb, mint két vagy három fő játéka esetén.

Röviden ejtsünk szót a játékmenetről is: minden már asztalon lévő, aktív hőst és szövetségést egy körben (általában) csak egyszer tudunk felhasználni, „elfáradnak”; így a játék viszonylag „számolós”: a hátralévő fázisok és veszélyek tudatában nagyon meg kell gondolunk a következő lépéseinket.

A hőseinkre leselkedő veszélyeket is jól reprezentálja a játék. A harc más kártyajátékokhoz hasonlóan a saját és az ellenfél lapjain szereplő értékek összehasonlításával, számolásával zajlik, egy érdekes csavarral. Az ellenfél támadáskor minden esetben kap egy árnytámadást is: ez azt jelenti, hogy fel kell húzni egy ismeretlen lapot az ellenfél

paklijából, amelynek sok esetben negatív hatása lesz: ilyen például, hogy nem tudjuk megtámadni az adott lapot, valamilyen értéke módosul, a támadás után visszakerül a készenléti területre stb. Ezek remekül keresztül tudják húzni a gondosan eltervezett lépéseinket, meglepően feszültté (rossz esetben frusztrálóvá is) téve a játékmenetet.

A legtöbb küldetés jellemző, egyedi játékmechanikával rendelkezik – a fejlesztők nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a könyvekből megismert történetet a játék szabályaiban is adaptálják. Álljon itt néhány példa a könyvek cselekményét feldolgozó *Saga* kiegészítőkből, illusztrálva, hogy milyen szabályváltoztatások fordulhatnak elő az egyes kalandoknál:

→ A Bakacsinerdőben csak Bilbóval játszhatunk, amíg a pókháló csapdájába esett törpöket ki nem szabadítjuk; s ezt követően bizonyos számú pókméreg-lap felhelyezésétől a törpök ismét bebábozódhatnak.

→ Minél több kincset sikerül elcsennünk a Magányos Hegyben pöffeszkedő Smaugtól, annál inkább megnő a Hegy fenyegetettség-értéke, vele a játék nehézsége.

→ A Fekete Lovasok elől egy külön fázis során „el kell bújni”.

→ A Gyűrűt „felhúzza” egy támadást semmissé tudunk tenni.

→ A Gázlóhoz való menekülés alatt a fenyegetettség-érték szerepe átalakul, ez a mérőszám ekkor a morgultórral megszuirt Frodó hátralévő életét (s vele a hátralévő köreink számát) szimbolizálja.

A kártyák illusztrációja igényes és konzisztens, még annak ellenére is, hogy számos művészt kértek fel a szereplők és a helyszínek, tárgyak ábrázolására. Személyes kedvenceim a helyszínlapok, amelyek igen hangulatosak, és – a tolkien idézetekkel együtt – segítik a beleélést az adott történetbe. A szereplők ábrázolása az általam elképzelttől esetenként eltér, de nem zavaró.

A játék közössége aktív: évente versenyeket szerveznek, podcastokat készítenek, rengetegen írnak blogot a játékélményeiről, terveznek egyedi kalandokat (ezek közül a legnépszerűbb Túrin Turambar regéje), osztják meg a saját pakliösszeállításukat. Pár éve készült a játéknak egy digitális feldolgozása is (*The Lord of the Rings: Adventure Card Game*): számítógépen és a nagyobb konzolokon elérhető.

A játék az elmúlt tíz év eredményeképpen a vele most ismerkedők számára ijesztően sok kiegészítővel rendelkezik, de ez ne tántorítson el senkit, hiszen az idei felújított kiadásnak köszönhetően a tolkien regényeket remekül adaptáló, az alapjáték lapjait jól kiegészítő *Sagákkal* bátran és könnyedén belevethetjük magunkat a már ismert, s ismeretlen kalandokba.



Fotó: Csermely Szilárd

RÍAN ÉS MORWEN

Írta: Ürmössy Zsuzsanna (Angwen)

A jelenet a 2009. évi Tolkien Táborban készült, és Szalay Zsófia (Szozsi) mint Morwen és Dalnoki Fanni (Momo) mint Rían adta elő háromrendi (író–színész–ékszerész) mestervizsgaként Fábíán Ágnes (gillz) rendezésében: a végleges szöveg megalkotásához ők hárman, valamint Rákos-Zichy Johanna (Hanna) is hozzájárultak. Az előadás videófelvétele alapján a diálogust lejegyezte, a mozgásokat jellemezte, és a művet „A pszichopata Morwen, akinek becsavart a háború, és a szerencsétlen Rían, akinek jól elrontják az esküvőjét” alcímmel ellátta: Lóbelt.

(Morwen üldögél egy széken valami asztal mögött, öltözködik. Rían közben idegesen pakolászik és öltözködik, mint egy átlagos nő, aki esküvőre készül. A krumpliföld mögött egy zászló lengedezik békésen.)

RÍAN: *(a kendőket próbálgatva)* Jaj, nem tudom, hogy a szürke vagy a zöld kendőt vegyem-e föl? Mert a szürke rendkívül nemesen fest; a zöldben viszont nagyon tetszettem Huornak ... Nem, a kék, a kék lesz az! Kékben voltam, mikor először találkoztunk! *(Kicsit odabújik Morwenhez, majd ellép.)* De azért a biztonság kedvéért mind a hármat magammal viszem.

MORWEN: Tudod, mit vigyél magaddal?

RÍAN: Hm?

MORWEN: *(tipikus érfelvágós-blekmetálos tinilány hangsúllyal)* Egy éles kést. Ha esetleg máshogy alakulna a harc, ne az orkok öljenek meg...

RÍAN: *(Kicsit meghökken, aztán folytatja.)* Minden vendégnek van már szállás?

MORWEN: A mezőn fölállították a sátrakat.

RÍAN: És az étel?

MORWEN: A vadászok gondoskodnak róla.

RÍAN: *(Odatelepedik az asztalhoz, és végre lenyugszik kicsit.)* Tudod, mit szeretek a legjobban Huorban? Nem azt, hogy ő a legjobb vadász, meg a leggyorsabb futó...

MORWEN: Húrin hosszútávban mindig megveri.

RÍAN: Ez most nem lényeges. Hanem ... amikor reggel fölsorakoznak, és ő felszáll a lovára, és visszanéz rám, *(fölsáll, és gesztikulálva mutogatja)* akkor tudom, hogy biztonságban vagyok, és ... *(visszaguggol az asztalhoz)* Visszatérve arra a képre, nem tudom elképzelni, hogy ne védene meg.

MORWEN: Azt gondolod, hogy meg kell védenie?

RÍAN: *(Ezeket úgy mondja, mint egészen magától értetődő dolgokat.)* Igen.

MORWEN: És ha háború lesz?

RÍAN: Akkor majd csatába lovagol, hogy harcoljon értem.

MORWEN: *(Ezeket úgy kérdegeti, mint aki úgy gondolja, hogy a másik szellemileg zokni.)* És addig te?

RÍAN: Otthon várom.

MORWEN: És ha nem jön vissza?

RÍAN: Akkor várok tovább. Én tudok várni.

MORWEN: És még mit tudsz? *(Fölsáll, mire Rían is, akit leültet a székre, és elkezd igazgatni a haját.)* Ha egy reggel az ajtód előtt állva az égett hús büze fogad, látod a szomszéd tanyáról fölszálló füstöt, hallod a közlő patadobogást, hallod az asszonyok sikolyát, a gyermekek sírását ... *(Egyre drámaibb, emelkedő hangon. Rían megpróbál fölállni, de visszanyomatik a székre.)* ... és tudod, hogy te leszel a következő ... *(visszavesz, egészen halk hangon folytatja)* ... akkor melyik kendő alá rejtetted a fiadat? A zöld, vagy a szürke alá? *(Közben fölveszi az asztalról a kendőket, és Rían vállára borítja őket. Kicsit odabblép a közönség felé. Ríannak elege van, és gyorsan föláll a székből, ledobva magáról a kendőket. A zászló továbbra is békésen leng a háttérben. Láthatóan nem zavarja a dráma.)*

RÍAN: Most esküvőre készülünk, vagy temetésre?

MORWEN: *(visszalép Ríanhoz)* Egy közös életre készülünk ...

RÍAN: Akkor legalább ...

MORWEN: ...vészterhes időkben.

RÍAN: *(becsavarja magát a zöld – vagy kék? – kendőbe)* ... ma hadd legyek boldog!

MORWEN: Remélem, a húst nem sózták el.

RÍAN: *(Leveti magáról a kendőt. Mintha ideges lenne.)* És ha Húrin nem jön vissza?

MORWEN: Akkor várok rá.

RÍAN: *(egyre hangosabban, egyre dühösebben, a végén már kiabálva)* És ha soha nem jön? És jön a holtak bűze? Meg a közeledő ellenség? És az asszonyok sikolya?! És a halott csecsemők az ajtó előtt! És a fiaidat elviszik rabszolgának, a lányaidat pedig elevenen falják fel!

(A zászló ezt már egyszer végighallgatta, és nem érdekelte, így most sem zaklatja föl a dolog.)

MORWEN: *(Emelt hangon, de egész nyugodtan. Közben Rían felé fordul.)* Az ÉN gyermekeimet nem fogják el élve.

RÍAN: És ha ... *(Odalép Morwenhez, de inkább nem mondja végig. Visszatér az asztalhoz, és fölveszi a zöld kendőt. Morwen odalép, és megöleli. A háttérben halk zeneszó, dúdolás kezdődik.)*

MORWEN: *(halkan)* Mosolyogj!

(Kézen fogva elindulnak a közönség felé, de pár lépés után elválnak, és elindulnak jobbra és balra. Néhány lépés után letérdelnek. A kamera nem tudja eldönteni, melyiket nézze, de végül Rían mellett dönt. A zászló ideiglenesen kikerül a képből.)

RÍAN: Én, Rían, esküszöm neked, Huor, hogy asszonyod leszek, és nélküled meg nem ... *(elcsuklik a hangja)* Mások neveljék föl gyermekeinket reményként egy világnak, mert az én szívem nem doboghat tovább, ha a tiéd megszűnik verni.

MORWEN: *(lényegesen határozottabban, erősebb hangon)* Én, Morwen, esküszöm neked, Húrin, hogy asszonyod leszek. Megőrzöm azt, amit rámhagytl: azt is, ami van, és azt is, ami lesz. Erős szívvel várlak, erős szívvel nézem végig családom pusztulását, és nem török meg, ahogyan te sem.

(Mindketten fölállnak és meghajolnak. A közönség kötelező jelleggel tapsol. A zászló továbbra is békésen lengedezik a háttérben.)

Köszöntővers-pályázat

A Magyar Tolkien Társaság pályázatot hirdet J. R. R. Tolkien tiszteletére írott köszöntő vers alkotására.

A 2003 óta minden évben J. R. R. Tolkien születésének napján, illetve a Tolkien Napon „a Professzorra” mondott köszöntőt a Magyar Tolkien Társaság hagyományai szerint egy verssel vezetjük fel. Míg sokan változatlan formában őriznék ezt a hagyományt, mások úgy vélik, húsz év elteltével új költeményeknek is esélyt adhatnánk. De találunk-e méltó új költemény(eke)t?

A pályaművel kapcsolatos elvárások:

→ Terjedelem: 4–16 sor

→ Tematika: J. R. R. Tolkien, az általa alkotott világ, kedvelőinek közössége

→ Továbbá: Elsődleges szempont, hogy a vers szóban (akár nem gyakorlott versmondók által olvasva, illetve 2–5 felolvasó között elosztva is) jól hangozzék, és felvezesse az „A Professzorra!” köszöntőt, amely a vers utolsó két szava (vagy a vers végéhez értelemeszerűen hozzáfűzhető).

A részletes pályázati kiírás a Tolkien.hu portálon olvasható: tolkien.hu/mtt/item/3330

A pályázó a pályamű beküldésével elfogadja a részletes pályázati kiírásban foglaltakat.

A pályaműveket e-mailben kell elküldeni a muveszetipalyazat@tolkien.hu e-mail címre.

Határidő: 2022. 11. 15.

Jó alkotást!



PRISCILLA TOLKIEN (1929–2022)

Írta: Orthmayr Flóra (Metaflora)

J. R. R. és Edith Tolkien legifjabb gyermeke és egyetlen leánya, Priscilla Mary Anne Reuel Tolkien 1929. június 18-án született Oxfordban, a család Northmoor Road 22. szám alatti házában. 1935-től a Rye St Antony iskolába járt, aztán mikor az iskola messzebb költözött, és Angliát elérte a második világháború, három évig otthon tanult, majd 1942 és 1947 között az Oxford High School for Girls diákja volt. Tolkien ebben az időben *A Gyűrűk Urán* dolgozott – Priscilla segített a korai fejezetek legegésében, és évtizedekkel később is élénken emlékezett rá, hogy mennyire félelmetesnek tartotta a Fekete Lovasokat.

1948-tól az Oxfordi Egyetemen a Lady Margaret Hall diákja volt, ahol angoltól diplomázott 1951-ben. Ezután titkári feladatokat vállalt Bristolban, illetve Birminghamban, majd társadalomtudományokat tanult Londonban, felügyelőtisztként dolgozott Oxfordban, és szociális munkát tanított az Oxfordi Egyetemen. Később angol irodalomból is adott órákat otthonában, illetve egy helyi kollégiumban.

Kivette a részét édesapja hagyatékának gondozásából is: halála napjáig igazgatósági tagja volt az örökösököt képviselő Tolkien Estate szervezetnek; és sokan emlékeztek hálásan a segítségére, akik Tolkien életével vagy munkásságával kapcsolatban megkeresték.

Ahogy Jessica Yates az angol és nemzetközi The Tolkien Society éves nagyrendezvénye, az Oxonmoot történetéről írva megállapította, Tolkien gyermekei gyakorlatilag felosztották egymás között a családi kötelességeket, s míg Christopher elvonultan dolgozott *A szilmarilok* és más szövegek szerkesztésén, addig Priscilla, aki továbbra is Oxfordban élt, vállalta a nyilvános megjelenéseket, találkozókra járt, és szoros kapcsolatot ápolt a Tolkien Societyvel. Ez a kapcsolat közvetlenül J. R. R. Tolkien halála után kezdődött, és Priscilla már a következő évben, az 1974-es, legelső Oxonmooton meghívta a rendezvény résztvevőit otthonába (*Amon Hen 100*). Ez a látogatás, a „Priscilla’s At Home”, az Oxonmootok állandó programjává vált, és lelkes beszámolók sokasága dicsérte a szívélyes és bőséges vendéglátást. Emellett 1984-től Priscilla Tolkien a rendezvény fő helyszínén is tartott fogadást (1986-tól már a Tolkien Society tiszteletbeli alelnökeként), és sokakat lenyűgözött azon különleges képességével, hogy mindenkire név szerint emlékezett a korábbi évekből, sőt még akkori

beszélgetéseiket is fel tudta idézni. Utoljára 2004-ben vett részt az Oxonmooton, de hagyomány maradt, hogy a résztvevők közös képeslappal köszöntsék a rendezvény végén: ez még 2020-ban, az online rendezvények évében sem maradt el, amikor egy virtuális képeslapot írhattunk alá.

Beszédeiben, írásaiban szeretettel emlékezve osztotta meg a legkülönbébb családi anekdotákat. Édesapja illusztrátori munkásságáról írva felidézte a „karácsonyi levelek” érkezését övező gyermekkori izgalmát; hogy hogyan tanulta meg tőle a fehér szín fontosságát, amikor

Tolkien a „Bilbó megérkezik a Tutaj-tündék kunyhóhoz” képen dolgozott; vagy azt az ötvenféle színes ceruzát tartalmazó nagy dobozt, amelyet *A Gyűrűk Ura* illusztrációihoz használt (*Amon Hen 23*).

A *szilmarilok* megjelenésekor arról beszélt, hányféleképp emlékezteti a mű a szerzőre: felelegette Tolkien történetmesélő tehetségét, lelkes kertészkedését, a gépekkel szembeni bizalmatlanságát és a

művészi alkotások iránti tiszteletét. Beszélt arról is, hogy apja egyetlen lányaként fontos volt számára a nők helyzete ezekben a történetekben: „különösen mélyen érintett a szeretet hatalma *A szilmarilokban*, kiváltképp a férfi és nő közötti szerelem hatalma, amely talán Beren és Lúthien regéjében mutatkozik meg a legrendkívülibb, és Túrín Turambaréban a legtragikusabb formájában. A nők ezekben a történetekben nem pusztán passzív vagy házias teremtmények, hanem osztoznak a férfiak bátorságában, fizikai megpróbáltatásaiban és büszkeségében. Erre kiváló példa Aredhel válasza bátyjának, Turgonnak, amikor az parancsolni próbál neki: »Testvéred vagyok, nem a szolgálód, s oda megyek, ahová jónak látom.«” (*Amon Hen 29*)

Édesapjuk születésének 100. évfordulójára állította össze John bátyjával közösen a családi fényképeket, dokumentumokat és történeteket bemutató *The Tolkien Family Albumot*. Ugyanebben az évben jelent meg az *A Tribute to J. R. R. Tolkien* című kötet Rosemary Gray szerkesztésében, amelynek előszavát Priscilla Tolkien írta. Utolsó, már halála után megjelent munkája szintén egy előszó, amelyet a Christopher Tolkien tiszteletére összeállított *The Great Tales Never End* kötethez írt.

Priscilla Tolkien 2022. február 28-án, 92 éves korában hunyt el, és Oxfordban, a wolvercote-i temetőben helyezték örök nyugalomra.



Fotó: Fiona Hanson / Newsweek

AKIK TOLKIEN-ADAPTÁCIÓKAT KÉSZÍTHETNEK

Írta: Barna Bálint (Gandalf)

Összefoglaló a Tolkien-művek adaptációinak jogi hátteréről és aktuális helyzetéről kérdezz-felelek formában.**Milyen jogok vannak J. R. R. Tolkien örökösének a kezében?**

A Professzor szellemi hagyatéka, mely kiterjed kiadott és kiadatlan írásaira, képzőművészeti alkotásaira, fotókra és tárgyi emlékekre is. Részletes lista helyett könnyebb azt számba venni, hogy mire nem: *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* adaptációs jogaira. Az örökösök ezeket a szerzői jogokat a Tolkien Estate nevű szervezeten keresztül gyakorolják. Az ezekből és az adaptációkból befolyó pénzből tartják fenn a Tolkien Trust nevű jótékonyági szervezetet.

Hogyan kerültek ki a Tolkien család kezéből *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* adaptációs jogai?

J. R. R. Tolkien már életében megkönyörkezte a filmes szakma. 1969-ben sikerült elérni, hogy adja el *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* adaptációs jogait a United Artistsnek. Ez az 1969-es szerződés az alapja a későbbi filmes adaptációknak.

Hogyan cseréltek gazdákat ezek a jogok azóta?

1976-ban a United Artists eladta őket Saul Zaentz producernek – egy kivétellel: *A hobbit* forgalmazási jogai a filmvállalatnál maradtak, mert azt gondolták, így többet kereshetnek majd rajta. Zaentz cége, a Saul Zaentz Company 1977-ben létrehozta a Tolkien Enterprises nevű divíziót, mely egyedüli tulajdonosa lett a jogoknak. Később ezt átnevezték Middle-earth Enterprisesre. Zaentz producerségével készülhetett el 1978-ban Ralph Bakshi animációs filmje, *A Gyűrűk Ura*.

Mi a helyzet *A hobbit* és *A Király visszatér* rajzfilmekkel?

Ezek a Rankin/Bass-adaptációk eredetileg Zaentzektől teljesen függetlenül készültek el, arra hivatkozva, hogy akkoriban a könyvek az USA-ban „public domain”-nek számítottak. Voltak is viták emiatt. Ma már a Warner forgalmazza mindhárom rajzfilmet.

Honnan indult *A Gyűrűk Ura* megfilmesítése?

Peter Jackson 1995-ben olyan filmtrilógiában gondolkodott, melynek első része *A hobbit* lett volna, a második és a harmadik pedig *A Gyűrűk Ura* két részre bontva. A United Artists – mely 1981-ben összeolvadt a Metro-Goldwyn-Mayer stúdióval – nem támogatta az ötletet, így csak *A Gyűrűk Ura* adaptációjáról sikerült megegyezni Zaentzcel. Jackson előbb a Miramaxhoz vitte ötletét, de ők csak egy filmet szerettek volna, ezért a New Line Cinema-hoz ment át, akik három filmmel bízták meg. A New Line Cinema később a Warner Bros. egyik divíziója lett.

Hogyan készülhetett el mégis *A hobbit* filmes adaptációja?

A Metro-Goldwyn-Mayernek később sikerült megegyeznie a Warnerrel *A hobbit*-filmek forgalmazásának részleteiről.

(*A hobbit* elkészültét egyébként nemcsak jogi problémák akadályozták, hanem sok egyéb is, melyekre itt nem térünk ki.) Friss fejlemény, hogy 2022-ben az Amazon megvette a Metro-Goldwyn-Mayert, megszerezve ezeket a jogokat.

Eddig végig adaptációs jogokról beszéltünk, nem megfilmesítési jogokról. Miért?

Mert a Middle-earth Enterprises birtokában nemcsak megfilmesítési, hanem egyéb adaptációs formákra is kiterjedő jogok vannak. Ilyenek például a játékadaptációk is. A Middle-earth Enterprises nem saját maga készíti ezeket, hanem licencteljesít adja más cégeknek – ahogy ezt a filmek esetében is tette a New Line Cinemával –, akik bizonyos ideig készíthetnek és kiadhatnak adaptációkat. Hogy milyen termékekre terjed ki mindez, az már pereskedés tárgya is volt: a Tolkien Estate nem nézte jó szemmel, hogy online nyerőgépekre is kihasználták. A per végül megegyezéssel zárult 2017-ben, és részben ennek lehetett a folytatása az Amazonnal megkötött új egyezség is.

Mi köze a korábbi pernek az Amazon-sorozathoz?

Sajtóértesülések szerint a pert lezáró megegyezés része lehetett, hogy a Tolkien Estate megfelelő kondíciók mellett hozzájárul ahhoz, hogy a New Line Cinema Középföldén játszódó sorozatokat készítsen. Ezeket a Warner szerette volna forgalmazni, de mások is licitálhattak rá. Végül az Amazon 250 millió dolláros ajánlata győzött.

Mit lehet tudni az Amazon szerződéséről?

Nagyon keveset. Egy, a részleteket ismerő jogász a legbonyolultabb szerződésnek nevezte, amelyet valaha látott. Öt fél kötötte: az Amazon, a New Line Cinema, a Tolkien Estate, a Tolkien Trust és a HarperCollins könyvkiadó. Ötéves sorozatra és esetleges spin-off sorozatokra is vonatkozik, a Tolkien Estate pedig korlátozott kreatív kontrollt kapott a tolkien elemek adaptációja felett, amire eddig nem volt példa. Csak *A Gyűrűk Ura* és *A hobbit* másodkorra vonatkozó anyagait használhatják.

Mi a helyzet a *The War of the Rohirrim* animével?

Ennek nincs köze az új egyezséghez, ezt az adaptációt a Middle-earth Enterprisesnél lévő jogok tették lehetővé a New Line Cinema számára, és szorosan kapcsolódni fog a Jackson-féle filmekhez – már ha elkészül. A Saul Zaentz Company ugyanis nemrég belebegtette, hogy megválna a Középfölde-jogoktól. Egy biztos: jogi szempontból is izgalmas időszak előtt állunk.

TOLKIEN LEVELEZŐ VERSENY



